

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

7/3, 259-291

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 16.08.2026

Makale Kabul Tarihi: 12.09.2026

Savaşkan, V. (2026). Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde kavramsal metaforlar, pedagojik söylem ve değerler. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 7(3), 259-291. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1239>

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN EĞİTİM TEMALI ŞİİRLERİNDE KAVRAMSAL METAFORLAR, PEDAGOJİK SÖYLEM VE DEĞERLER

Prof. Dr. Vafa SAVAŞKAN

Artvin Çoruh Üniversitesi vsavaskan@artvin.edu.tr ORCID

Bahtiyar Vahabzade'nin doğumunun 101. yılına saygıyla...

Öz

Edebî metinler, estetik işlevlerinin yanı sıra toplumların değer dünyasını, kültürel belleğini ve eğitim anlayışını yansıtan önemli kültürel aktarım araçlarıdır. Şiir ise imgesel ve metaforik anlatım özellikleri sayesinde soyut kavramların anlamlandırılmasına olanak sağlayan güçlü bir edebî türdür. Bu çalışmada, Azerbaycan edebiyatının önemli temsilcilerinden Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde eğitimin kavramsal, pedagojik ve değer boyutlarının birlikte incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma materyalini, Bahtiyar Vahabzade'nin *Eserleri: I. Cilt (1949–1959)* adlı eserinde yer alan eğitim temalı yirmi iki şiir oluşturmaktadır. Veriler, Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı, Bernstein'in (1990, 2000) Pedagojik Söylem Kuramı ve değerler eğitimi yaklaşımı doğrultusunda analiz edilmiştir. Bulgular, Vahabzade'nin şiirlerinde eğitimin yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir süreç olarak değil; bireysel gelişimi, karakter oluşumunu, kültürel aidiyeti ve toplumsal sorumluluğu destekleyen çok boyutlu bir yapı olarak kurgulandığını göstermektedir. Şiirlerde eğitim bir “yolculuk”; öğretmen “rehber ve yetiştirici”; okul “koruyucu ve dönüştürücü bir eğitim alanı”; kitap ve bilgi “eğitimin taşıyıcıları”; öğrenci ise “gelişen, ilerleyen ve toplumsallaşan bir özne” olarak kavramsallaştırılmıştır. Ayrıca “çalışkanlık”, “sorumluluk”, “sevgi”, “saygı”, “bilgiye değer verme”, “ana dili bilinci” ve “kültürel bağlılık” gibi değerlerin pedagojik söylemin önemli bileşenleri olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri, eğitimi bireysel gelişim ile kültürel ve toplumsal sürekliliği bütünleştiren çok boyutlu bir eğitim anlayışı ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Bahtiyar Vahabzade, eğitim temalı şiirler, kavramsal metafor, pedagojik söylem, değerler eğitimi.

CONCEPTUAL METAPHORS, PEDAGOGICAL DISCOURSE, AND VALUES IN BAHTIYAR VAHABZADE'S EDUCATIONAL-THEMED POEMS

Abstract

Literary texts, in addition to their aesthetic functions, serve as important means of cultural transmission that reflect societies' value systems, cultural memory, and conceptions of education. Poetry, through its imagery and metaphorical expression, provides a powerful literary medium for conceptualizing abstract phenomena. This study aims to examine the conceptual, pedagogical, and value-related dimensions of education in the education-themed poems of Bahtiyar Vahabzade, a prominent figure in Azerbaijani literature. The study was conducted within a qualitative research framework using document analysis. The study material consisted of twenty two education-themed poems included in Vahabzade's *Works: Volume I (1949–1959)*. The data were analyzed within the frameworks of Lakoff and Johnson's (1980) Conceptual Metaphor Theory, Bernstein's (1990, 2000) Theory of Pedagogic Discourse, and the values education approach. The findings indicate that education in Vahabzade's poems is constructed not merely as a process of knowledge transmission but as a multidimensional structure that supports individual development, character formation, cultural belonging, and social responsibility. Education is conceptualized as a journey; the teacher as a guide and cultivator; the school as a protective and transformative educational space; books and knowledge as vehicles of education; and the student as a developing, progressing, and socializing subject. The findings further reveal that values such as diligence, responsibility, love, respect, appreciation of knowledge, mother-tongue awareness, and cultural commitment constitute important components of the pedagogical discourse. In conclusion, Vahabzade's education-themed poems portray education as a multidimensional educational perspective integrating individual development with cultural and social continuity.

Keywords: Bahtiyar Vahabzade, education-themed poems, conceptual metaphor, pedagogical discourse, values education.

Ø. Giriş

Edebî metinler; estetik değerlerinin yanı sıra toplumların düşünce dünyasını, kültürel belleğini ve değer sistemlerini yansıtan önemli araçlardır. Edebiyat, bireyin yalnızca duygu ve hayal dünyasına hitap eden bir sanat alanı değil; aynı zamanda toplumsal deneyimlerin, kültürel birikimlerin ve eğitim anlayışlarının aktarılmasını sağlayan önemli bir iletişim alanıdır. Bu yönüyle edebî eserler; bireyin kendisini, toplumu ve içinde yaşadığı kültürel çevreyi anlamlandırmasına katkı sağlayan metinler olarak değerlendirilmektedir. Özellikle şiir türü; yoğun anlam yapısı, imgesel anlatımı ve metaforik özellikleri sayesinde soyut kavramların somut deneyimler aracılığıyla ifade edilmesine olanak sağlamakta, bireylerin çeşitli kavramlara ilişkin algılarını şekillendirmede önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu kapsamda eğitim temalı şiirler; yalnızca öğretmen, okul, kitap, öğrenci veya öğrenme gibi unsurları konu edinen edebî metinler değildir. Aynı zamanda toplumların eğitim anlayışını, ideal insan tasavvurunu ve değer dünyasını yansıtan kültürel metinlerdir. Bu şiirlerde eğitim; bilgi aktarımının ötesinde bireyin karakter gelişimi, ahlaki olgunlaşması, toplumsal sorumluluk kazanması ve kültürel kimliğini oluşturmaya ilişkin çok boyutlu bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle eğitim olgusunun şiirlerde hangi kavramlarla, imgelerle ve metaforik yapılarla kurulduğunun incelenmesi, yalnızca edebî anlam üretim süreçlerini değil, aynı zamanda bir toplumun eğitim felsefesini anlamak açısından da önem taşımaktadır.

Azerbaycan edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Bahtiyar Vahabzade, yalnızca güçlü bir sanatçı değil; aynı zamanda eğitim, kültür ve toplum meseleleri üzerine düşünceler geliştiren önemli bir aydın olarak kabul edilmektedir. Şair; ana dili, millî kimlik, özgürlük, insan sevgisi, eğitim, öğretmen ve gelecek kuşaklar gibi konuları eserlerinde sıklıkla ele almış; edebiyatı toplumsal sorumluluk bilinciyle değerlendirmiştir. Vahabzade'ye göre edebiyat, yalnızca estetik kaygılar taşıyan bir sanat alanı değil; bireyin düşünsel gelişimine katkı sağlayan, toplumsal bilinci güçlendiren ve insan yetiştirme sürecine katkıda bulunan önemli bir araçtır. Nitekim Değer (2017), Vahabzade'nin edebî tenkitlerinde sanatçının toplumsal sorumluluğunu, ana dilinin korunmasını ve edebiyatın toplum üzerindeki etkisini ön plana çıkardığını belirtmektedir.

Bahtiyar Vahabzade'nin şiir dünyasında eğitim kavramı, yalnızca okul veya öğretmen bağlamıyla sınırlı değildir. Şairin eserlerinde eğitim; bireyin kendisini gerçekleştirmesi, millî ve kültürel değerlerini benimsemesi, ahlaki gelişimini sürdürmesi ve topluma karşı sorumluluk bilinci kazanmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri, yalnızca belirli eğitim unsurlarını konu edinen metinler olarak değil; eğitim anlayışının, insan modelinin ve değer sisteminin şiirsel biçimde inşa edildiği metinler olarak değerlendirilmelidir. Şair, öğretmen, okul, kitap, bilgi ve ana dili gibi kavramları yalnızca anlatı unsurları olarak kullanmamış; bu kavramlara bireyin gelişimini ve toplumsal sürekliliği sağlayan sembolik anlamlar yüklemiştir.

Alan yazını incelendiğinde Bahtiyar Vahabzade üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde şairin edebî kişiliği, millî kimlik anlayışı, ana dili konusundaki görüşleri, edebî tenkitleri ve şiirlerinde öne çıkan değerler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Vahabzade'nin edebî tenkitlerini inceleyen Değer (2017); şairin sanat, toplum ve edebiyat ilişkisine yönelik görüşlerini, gelenek ve yenilik anlayışını, ayrıca ana dilinin doğru ve bilinçli kullanımına ilişkin düşüncelerini ortaya koymuştur. Kanter (2010) ise Vahabzade'nin şiirlerini dil ve kimlik bilinci açısından değerlendirerek şairin ana dili, millî kimlik ve kültürel aidiyeti bireysel ve toplumsal varoluşun temel unsurları olarak ele aldığını göstermiştir. Benzer şekilde Adıgüzel (2011), Vahabzade'nin şiirlerinde millet, vatan ve dil kavramlarının ön plana çıktığını, bu unsurlar aracılığıyla Azerbaycan Türklerinin millî bilincini güçlendirmeyi amaçladığını ifade etmektedir. Güncel çalışmalarda ise Vahabzade'nin şiirleri millî kimlik, vatanseverlik, vatandaşlık bilinci ve ana dili mücadelesi bağlamında yeniden değerlendirilmiş (Gahramanov, 2025); ayrıca eserlerinde sevgi, sorumluluk, adalet, dürüstlük, çalışkanlık ve vatan sevgisi gibi kök değerlerin belirgin biçimde yer aldığı ortaya konulmuştur (Aksoy, 2025).

Böylece mevcut çalışmaların büyük bölümünün Vahabzade'nin eserlerini tematik, biyografik veya değer aktarımı bağlamında ele aldığı görülmektedir. Şairin eğitim temalı şiirlerinde eğitim kavramının hangi metaforik yapılar aracılığıyla oluşturulduğu, öğretmen, okul, kitap, öğrenci ve bilgi gibi eğitim unsurlarının hangi zihinsel çerçeveler içerisinde anlamlandırıldığı ve bu yapıların nasıl bir pedagojik söylem oluşturduğu yeterince incelenmemiştir. Başka bir ifadeyle mevcut çalışmalar, Vahabzade'nin eğitim anlayışını doğrudan ifade edilen düşünceler üzerinden ele alırken bu anlayışın şiir dilinde nasıl yapılandırıldığına ilişkin kapsamlı bir çözümleme sunmamaktadır. Bu durum, Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinin kavramsal ve söylemsel boyutlarıyla yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu araştırma, söz konusu boşluktan hareketle Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde eğitimin kavramsal inşasını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada şiirlerde yer

alan eğitim unsurları yalnızca tematik düzeyde değerlendirilmemiş; aynı zamanda Lakoff ve Johnson'ın Kavramsal Metafor Kuramı, Bernstein'in Pedagojik Söylem Kuramı ve değerler eğitimi yaklaşımı doğrultusunda analiz edilmiştir.

Bu doğrultuda araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde eğitim kavramı hangi kavramsal metaforlar aracılığıyla yapılandırılmaktadır?
2. Şiirlerde öğretmen, öğrenci, okul, kitap ve ana dili gibi eğitim unsurları hangi pedagojik roller içerisinde sunulmaktadır?
3. Şiirlerde çocuklara aktarılması amaçlanan değerler nelerdir ve bu değerler hangi söylemsel yapılar aracılığıyla oluşturulmaktadır?

Bu yönüyle çalışma, Bahtiyar Vahabzade'nin şiirlerini yalnızca edebî veya tematik açıdan ele alan araştırmalardan farklı olarak şairin eğitim anlayışını metafor, pedagojik söylem ve değer aktarımı ekseninde birlikte incelemektedir. Araştırmanın çocuk edebiyatı, Türk dünyası edebiyatı, Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi alanlarına kuramsal ve uygulamalı katkı sağlaması beklenmektedir.

Kavramsal Metafor Kuramı

Metafor, uzun yıllar boyunca yalnızca edebî eserlerde anlatımı güçlendiren söz sanatlarından biri olarak değerlendirilmiş olsa da bilişsel dilbilim alanındaki gelişmeler, metaforun insan düşüncesinin ve kavramsal sisteminin temel bileşenlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle Lakoff ve Johnson'ın *Metaphors We Live By* (1980) adlı çalışmasıyla birlikte metaforun yalnızca dilsel bir süsleme olmadığı; bireyin dünyayı algılama, düşünme ve deneyimlerini anlamlandırma biçimini şekillendiren bilişsel bir mekanizma olduğu kabul edilmiştir (Lakoff & Johnson, 1980). Bu yaklaşıma göre insanlar soyut kavramları doğrudan anlamlandırmak yerine, günlük yaşam deneyimlerinden hareketle oluşturdukları somut kavram alanları aracılığıyla yapılandırmaktadır.

Kavramsal Metafor Kuramı, metaforların yüzeyde görülen dilsel ifadelerin ötesinde zihinsel eşleştirmelerden oluştuğunu ileri sürmektedir. Kurama göre metaforlar iki temel kavram alanı arasındaki sistematik ilişkiler aracılığıyla meydana gelmektedir. Bunlardan ilki açıklanmak istenen soyut alanı ifade eden hedef alan, ikincisi ise bu alanın anlaşılmasını sağlayan daha somut deneyim alanı olan kaynak alandır (Lakoff & Johnson, 1980). Örneğin "Eğitim bir yolculuktur." metaforunda eğitim hedef alanı oluştururken "yolculuk" kaynak alanı olarak işlev görmek; öğrenme süreci ilerleme, gelişme ve hedefe ulaşma gibi deneyimler üzerinden anlamlandırılmaktadır. Benzer biçimde "Bilgi bir ışıktır." veya "Öğretmen bir rehberdir." gibi metaforlar, soyut eğitim kavramlarının daha somut deneyim alanları aracılığıyla kavramsallaştırılmasını sağlamaktadır.

Lakoff ve Johnson (1980), kavramsal metaforların yalnızca dilsel yapıları değil, bireylerin düşünme biçimlerini, davranışlarını ve dünyayı anlamlandırma süreçlerini de etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle herhangi bir kavramın hangi metaforik yapılar aracılığıyla ifade edildiğinin incelenmesi, o kavrama ilişkin zihinsel çerçevelerin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır. Eğitim bilimleri alanında gerçekleştirilen metafor araştırmaları da öğretmen, öğrenci, okul, öğrenme ve bilgi gibi kavramların metaforlar aracılığıyla incelenmesinin eğitim anlayışını ve bireylerin eğitime ilişkin algılarını açıklamada etkili olduğunu göstermektedir (Saban, 2008; Botha, 2009). Bu araştırmalar, eğitim

kavramlarına yüklenen anlamların büyük ölçüde metaforik düşünme yoluyla yapılandırıldığını ortaya koymaktadır.

Eğitim temalı edebî metinler açısından değerlendirildiğinde metaforlar yalnızca estetik anlatım araçları değildir. Metaforlar aynı zamanda bireylerin eğitim, bilgi, öğretmen, okul ve öğrenme gibi soyut kavramlara ilişkin anlam dünyalarının oluşmasına katkı sağlayan bilişsel yapılarıdır. Şiirlerde kullanılan metaforik anlatımlar, eğitim olgusunun nasıl algılandığını, hangi değerlerle ilişkilendirildiğini ve nasıl bir insan modelinin ön plana çıkarıldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiirlerde yer alan metaforlar, yalnızca edebî söylemin bir unsuru olarak değil; aynı zamanda kültürel ve pedagojik anlam üretim araçları olarak da değerlendirilebilir.

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri bu açıdan dikkat çekici örnekler sunmaktadır. Şair; eğitim kavramını doğrudan açıklamak yerine çoğu zaman öğretmen, okul, kitap, ana dili, emek, bilgi ve gelecek gibi kavramlar aracılığıyla metaforik biçimde inşa etmektedir. Bu kavramlar üzerinden eğitim; bireyin kişisel gelişimini sağlayan, kültürel değerleri aktaran ve toplumsal geleceği şekillendiren bir süreç olarak anlamlandırılmaktadır. Böylece Vahabzade'nin şiirlerinde eğitim yalnızca bilgi edinme süreci olarak değil; insan yetiştirme, değer aktarımı ve kültürel sürekliliği sağlama işlevleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Bu araştırmada Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde yer alan metaforik yapılar, yalnızca dilsel ifadeler düzeyinde değil; bu ifadelerin hangi kaynak alanlardan beslendiği, hangi hedef kavramları yapılandığı ve nasıl bir eğitim anlayışı oluşturduğu açısından incelenmektedir. Bu doğrultuda şiirlerde öğretmen, okul, kitap, öğrenci, bilgi ve ana dili gibi kavramların hangi metaforik çerçeveler içerisinde anlam kazandığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Pedagojik Söylem Kuramı

Eğitim süreci yalnızca bilgi aktarımından ibaret olmayıp aynı zamanda bireylere belirli bilgi, değer ve davranış kalıplarının kazandırıldığı toplumsal bir yeniden üretim alanıdır. Bu nedenle eğitim olgusunu konu edinen metinlerin yalnızca içerikleri bakımından değil, hangi değerleri hangi söylemsel yapılar aracılığıyla aktardıkları açısından da incelenmesi gerekmektedir. Eğitim sosyolojisinin önemli isimlerinden Basil Bernstein, eğitimin bu yönünü açıklamak amacıyla geliştirdiği Pedagojik Söylem Kuramı ile bilgi, kültür ve toplumsal düzen arasındaki ilişkiyi sistematik biçimde ele almıştır (Bernstein, 1990, 2000). Bernstein'a göre eğitim, yalnızca bilginin bireye aktarılması süreci değildir; aynı zamanda hangi bilginin değerli kabul edildiğini, bu bilginin nasıl düzenlendiğini ve hangi kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarıldığını belirleyen bir söylem sistemidir.

Bernstein (2000), pedagojik söylemi öğretim söylemi ile düzenleyici söylemin birleşiminden oluşan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Öğretim söylemi hangi bilginin öğretileceğini ve öğrenme sürecinin nasıl düzenleneceğini belirlerken; düzenleyici söylem bireyin davranışlarını, toplumsal rollerini, değer yargılarını ve kimlik oluşumunu şekillendirmektedir. Bu açıdan eğitim, yalnızca akademik bilgi kazandıran bir süreç değil; bireyin nasıl düşüneceğini, nasıl davranacağını ve toplum içerisinde nasıl konumlanacağını belirleyen kültürel bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

Kuramın temel kavramlarından biri olan sınıflandırma, farklı bilgi alanları arasındaki sınırların gücünü ifade etmektedir. Güçlü sınıflandırmada bilgi alanları arasında belirgin sınırlar bulunurken, zayıf sınıflandırmada bu sınırlar daha geçirgen hâle gelmektedir (Bernstein, 2000).

Bir diğerk temel kavram olan çerçeveleme ise bilgi aktarım sürecindeki iletişim ilişkilerini, söylemin kim tarafından kontrol edildiğini ve eğitim sürecindeki otorite biçimlerini açıklamaktadır. Böylece pedagojik süreçte yalnızca hangi bilginin aktarılacağı değil, bilginin hangi anlam çerçevesi içerisinde sunulacağı da belirlenmektedir.

Pedagojik söylem yalnızca sınıf ortamı, ders kitapları veya doğrudan eğitim materyalleri aracılığıyla ortaya çıkmaz. Edebî metinler de belirli bilgi, değer ve davranış biçimlerini temsil ettikleri için pedagojik söylemin taşıyıcıları arasında değerlendirilebilir. Özellikle eğitim temalı şiirler; öğretmen, okul, kitap, bilgi, çalışma, sorumluluk ve toplumsal aidiyet gibi kavramları estetik bir söylem içerisinde yeniden yapılandırarak bireylerin eğitim anlayışına ilişkin algılarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri bu açıdan değerlendirildiğinde, şiirlerin yalnızca belirli konuları işleyen edebî metinler olmadığı; aynı zamanda bir eğitim anlayışını ve ideal insan modelini yeniden üreten pedagojik söylemler içerdiği görülmektedir. Şair; öğretmeni yalnızca bilgi aktaran kişi olarak değil, bireyin düşünsel ve ahlaki gelişimine katkı sağlayan bir rehber olarak; kitabı yalnızca okunacak bir nesne olarak değil, bilgiye ulaştıran ve bireyin gelişimini destekleyen bir kaynak olarak; ana dilini ise yalnızca iletişim aracı değil, kültürel belleği ve toplumsal kimliği sürdüren temel bir unsur olarak konumlandırmaktadır. Böylece şiirlerde eğitim, bireysel öğrenme sürecinin ötesinde kültürel sürekliliği sağlayan toplumsal bir yapı olarak inşa edilmektedir.

Bernstein'ın pedagojik söylem yaklaşımı; Vahabzade'nin şiirlerinde yer alan eğitim anlayışının yalnızca içerik düzeyinde değil, söylemsel yapı bakımından da incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu kuramsal çerçeve aracılığıyla şiirlerde hangi davranışların ideal birey modeli olarak sunulduğu, hangi değerlerin ön plana çıkarıldığı ve eğitimin hangi toplumsal işlevlerle ilişkilendirildiği ortaya konulabilmektedir. Bu kapsamda araştırmada Pedagojik Söylem Kuramı; Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde eğitimin nasıl yapılandırıldığını, hangi değer ve roller aracılığıyla anlam kazandığını açıklamak amacıyla kullanılan temel kuramsal yaklaşımlardan biri olarak ele alınmaktadır.

Değerler Eğitimi

Değerler, bireylerin olayları değerlendirme biçimlerini, karar alma süreçlerini ve davranışlarını yönlendiren temel ilke ve inanç sistemleridir. Toplamların kültürel sürekliliğinin sağlanması, ortak yaşam bilincinin geliştirilmesi ve bireylerin toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri büyük ölçüde değerlerin aktarımıyla ilişkilidir. Bu nedenle eğitim yalnızca bilişsel bilgi kazandırma süreci olarak değil; aynı zamanda bireyin ahlaki, sosyal ve kültürel gelişimini destekleyen bütüncül bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Schwartz, 1992; Halstead & Taylor, 2000).

Edebî metinler, değerlerin aktarılmasında önemli kültürel araçlardan biridir. Şiirler, sahip oldukları imgesel ve çağrışımsal anlatım özellikleri sayesinde değerleri doğrudan öğüt biçiminde sunmak yerine bireyin anlamlandırma sürecine dâhil olacak şekilde yapılandırmaktadır. Bu yönüyle şiirler; sevgi, sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık, saygı, adalet, vatan sevgisi ve kültürel bağlılık gibi değerlerin estetik bir bağlam içerisinde görünür hâle gelmesini sağlamaktadır. Araştırmalar, edebî eserlerin bireylerin değer farkındalığını geliştirmede ve toplumsal değerlerin aktarılmasında önemli bir işleve sahip olduğunu göstermektedir (Lickona, 1991; Veugelers, 2000).

Değerler eğitimi açısından şiirlerde yer alan kavramlar yalnızca açık biçimde ifade edilen değerlerden oluşmamaktadır. Öğretmen, okul, kitap, bilgi, ana dili ve emek gibi kavramlar da belirli değerleri temsil eden anlam alanları oluşturmaktadır. Örneğin öğretmenin rehberlik eden, yetiştiren ve yol gösteren bir figür olarak sunulması; eğitimin yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda sorumluluk, fedakârlık ve insan yetiştirme süreci olarak algılandığını göstermektedir. Benzer biçimde kitap, bilgi ve ana dili kavramları da kültürel süreklilik, öğrenme, kimlik ve aidiyet değerleriyle ilişkilendirilmektedir.

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde değerler, şiirsel söylemin temel unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair; çalışkanlık, sorumluluk, sevgi, saygı, vatan sevgisi, ana dili bilinci ve kültürel bağlılık gibi değerleri eğitim anlayışının temel bileşenleri olarak konumlandırmaktadır. Bu nedenle Vahabzade'nin şiirlerinde eğitim olgusu ile değer aktarımı birbirinden bağımsız iki alan değil; bireyin gelişimini ve toplumun geleceğini şekillendiren bütünleşik bir yapı olarak ele alınmaktadır.

Bu araştırmada değerler eğitimi yaklaşımı, Kavramsal Metafor Kuramı ve Pedagojik Söylem Kuramı ile birlikte değerlendirilmektedir. Böylece şiirlerde yer alan metaforların hangi değerleri görünür hâle getirdiği, bu değerlerin hangi pedagojik söylemler aracılığıyla yapılandırıldığı ve eğitim anlayışının hangi değer temelleri üzerine kurulduğu incelenmektedir. Bu çok boyutlu yaklaşım sayesinde Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri yalnızca edebî metinler olarak değil; aynı zamanda bir eğitim felsefesini ve değer sistemini yansıtan kültürel metinler olarak değerlendirilmektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi deseni kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesini kapsayan bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu doğrultuda araştırmada Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temasını doğrudan veya dolaylı biçimde işleyen şiirleri doküman olarak kabul edilmiş ve araştırma verileri bu metinler üzerinden elde edilmiştir.

1.2. Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyalini, Bahtiyar Vahabzade'nin şiir külliyyatında yer alan ve eğitim olgusunu doğrudan veya dolaylı biçimde ele alan şiirler oluşturmaktadır. Araştırmada veri kaynağı olarak Bahtiyar Vahabzade'nin *Eserleri (1949-1959)* adlı XII ciltlik külliyyatının I. cildi esas alınmıştır. Eser, 2008 yılında Bakı “Elm” Neşriyatı tarafından yayımlanmış olup 612 sayfadan oluşmaktadır.

Şiirlerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır (Patton, 2015). Ölçüt olarak şiirlerde eğitim olgusuyla ilişkili kavram alanlarının bulunması esas alınmıştır. Kitapta yer alan şiirler incelenmiş ve eğitim temasını belirgin biçimde yansıtan yirmi iki şiir araştırmanın çalışma materyalini oluşturmuştur. Araştırmaya dâhil edilen şiirler, eğitim olgusunun farklı boyutlarını temsil etmektedir. Bu şiirlerde eğitim; okul ve öğretmen deneyimi, öğrenme süreci, kitap ve bilgi ilişkisi, ana dili bilinci, çalışma ve sorumluluk gibi kavram alanları üzerinden yapılandırılmaktadır. İlgili şiirlerin adı ve kitap içerisindeki sayfa bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Kapsamına Alınan Eğitim Temalı Şiirlerin Dağılımı

Sıra	Şiirin adı	Sayfa
1	Məktəb Yolları	33
2	İlk Cığır	35
3	İlk Dərs	39
4	Ağ Saçlar	46
5	Məktəbdən Ayrılında	57
6	Yenidən Məktəbə	58
7	Tələbə-Müəllim	67
8	Yazı Taxtası	76
9	Kitab	77
10	Sənin Müəllimin	79
11	Məktəbli Qız	107
12	Müəllim	109
13	Mənim Parta Yoldaşım	111
14	Qiyət	114
15	Sənin Meyvələrin Var	115
16	Əlifba Kitabı	154
17	Ana Məktəb	195
18	Babanın Adı	291
19	Məktəb Yolu	292
20	Çanta	293
21	Səslər	294
22	Sənin İlk Müəlliminə	295

1.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, Bahtiyar Vahabzade'nin şiir külliyyatında yer alan ve eğitim temasını doğrudan veya dolaylı biçimde işleyen şiirlerin sistematik biçimde incelenmesiyle elde edilmiştir. Öncelikle çalışma materyalini oluşturan yirmi iki şiir belirlenmiş, ardından şiirler ayrıntılı olarak okunarak eğitim olgusuyla ilişkili kavram, ifade ve anlam birimleri tespit edilmiştir.

Veri toplama sürecinde şiirlerde yer alan öğretmen, öğrenci, okul, kitap, bilgi, öğrenme, ana dili, emek, çalışma ve değer aktarımıyla ilişkili unsurlar belirlenerek veri havuzu oluşturulmuştur. Şiirlerde yalnızca doğrudan ifade edilen eğitim kavramları değil; aynı zamanda eğitim anlayışını yansıtan metaforik, sembolik ve çağrışımsal anlatımlar da değerlendirmeye alınmıştır.

Belirlenen veri birimleri, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Kavramsal Metafor Kuramı, Pedagojik Söylem Kuramı ve değerler eğitimi yaklaşımı doğrultusunda analiz edilmek üzere sınıflandırılmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde kuramsal temelli nitel metin analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Analiz süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

İlk aşamada Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* esas alınarak şiirlerde eğitim olgusunu yapılandıran metaforik ifadeler belirlenmiştir. Bu kapsamda metaforların kaynak alan ve hedef alan ilişkileri ortaya çıkarılmış; eğitim, öğretmen, okul, kitap, bilgi ve ana dili gibi kavramların hangi zihinsel çerçeveler aracılığıyla anlamlandırıldığı incelenmiştir.

İkinci aşamada Bernstein'in (1990, 2000) *Pedagojik Söylem Kuramı* doğrultusunda şiirlerde oluşturulan eğitim anlayışı değerlendirilmiştir. Bu aşamada öğretmen, öğrenci, okul ve bilgi gibi unsurların şiirlerde hangi rollerle temsil edildiği; eğitimin bireysel gelişim, kültürel aktarım ve toplumsal sorumluluk bağlamında nasıl konumlandırıldığı analiz edilmiştir.

Üçüncü aşamada şiirlerde yer alan değer unsurları *değerler eğitimi yaklaşımı* çerçevesinde incelenmiştir. Şiirlerde öne çıkan sevgi, saygı, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, vatan sevgisi, ana dili bilinci ve kültürel bağlılık gibi değerler belirlenmiş; bu değerlerin eğitim söylemi içerisindeki işlevleri değerlendirilmiştir.

Analiz sürecinde elde edilen veriler benzer özelliklerine göre temalar altında bir araya getirilmiş ve şiirlerden elde edilen örnek ifadeler doğrultusunda yorumlanmıştır. Araştırmada aynı veri seti, birbirini tamamlayan üç farklı kuramsal perspektif doğrultusunda ele alınarak şiirlerde eğitimin kavramsal, pedagojik ve değer boyutları birlikte ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın analitik süreci Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmanın Kuramsal ve Analitik Çerçevesi

Analiz Boyutu	Kuramsal Temel	İncelenen Unsurlar	Analiz Boyutu
Kavramsal yapı	Lakoff ve Johnson (1980) Kavramsal Metafor Kuramı	Eğitim, öğretmen, okul, kitap, bilgi ve ana dili kavramlarına ilişkin metaforlar	Kavramsal yapı
Pedagojik söylem	Bernstein (1990, 2000) Pedagojik Söylem Kuramı	Eğitim rolleri, öğretmen-öğrenci ilişkisi, bilgi aktarımı ve eğitim anlayışı	Pedagojik söylem
Değer boyutu	Değerler eğitimi yaklaşımı	Sevgi, saygı, sorumluluk, çalışkanlık, vatan sevgisi, kültürel bağlılık vb. değerler	Değer boyutu

Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırmada aynı veri seti üç farklı kuramsal bakış açısıyla incelenmiştir. Öncelikle şiirlerde eğitime ilişkin kavramsal metaforlar belirlenmiş, ardından bu metaforların oluşturduğu pedagojik söylem analiz edilmiş, son aşamada ise şiirlerde aktarılan bireysel ve toplumsal değerler değerlendirilmiştir. Böylece aynı metinler farklı ancak birbirini tamamlayan kuramsal çerçeveler doğrultusunda bütüncül olarak çözümlenmiştir.

1.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması, araştırma sürecinin ayrıntılı biçimde açıklanması, veri analizinin sistematik yürütülmesi ve elde edilen bulguların veri kaynaklarıyla ilişkilendirilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmada inandırıcılığı artırmak amacıyla veri toplama, kodlama ve analiz süreçleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Analiz sürecinde oluşturulan kodlar, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Kavramsal Metafor Kuramı, Pedagojik Söylem Kuramı ve değerler eğitimi yaklaşımı doğrultusunda tekrar değerlendirilmiş; şiirlerden elde edilen ifadelerin belirlenen kategorilerle uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca kodlama sürecinde tutarlılığı sağlamak amacıyla veri seti farklı zaman aralıklarında yeniden incelenerek kod ve tema yapıları kontrol edilmiştir.

Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla bulgular bölümünde şiirlerden doğrudan alıntılara yer verilmiş, yorumların metinsel verilerle desteklenmesine özen gösterilmiştir. Bunun yanında kullanılan kavram ve kategoriler açık biçimde tanımlanarak araştırma sürecinin izlenebilirliği sağlanmıştır (Lincoln & Guba, 1985).

2. Bulgular

2.1. Bahtiyar Vahabzade'nin Eğitim Temalı Şiirlerinde Kavramsal Metaforlar

Araştırma kapsamında incelenen yirmi iki eğitim temalı şiirin çözümlemesi sonucunda Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim olgusunu tek boyutlu bir yapı olarak ele almadığı belirlenmiştir. Şair, eğitimi doğrudan tanımlamak yerine “yol”, “basamak” (pillə), “merdiven” (pilləkan), “iz/patika” (cığır), “deniz feneri” (mayak), “ışık”, “anne”, “yuva”, “dost”, “bahçıvan” ve “rehber” gibi bireyin gündelik yaşam deneyimlerinden beslenen somut kavram alanları aracılığıyla anlamlandırmaktadır. Böylece eğitim, yalnızca okul ortamında gerçekleşen bilgi aktarımı olarak değil; bireyin kişisel gelişimini destekleyen, kültürel kimliğini şekillendiren ve toplumsal sorumluluk bilinci kazandıran yaşam boyu devam eden bütüncül bir süreç olarak yapılandırılmaktadır.

Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı doğrultusunda gerçekleştirilen çözümlemede şiirlerde çok sayıda metaforik ifade belirlenmiştir. Bununla birlikte bu ifadelerin ortak anlam alanları etrafında kümелendiği görülmüştür. Örneğin öğretmenin “rehber”, “ışık”, “deniz feneri” (mayak), “bahçıvan” ve “kanat kazandıran kişi” olarak; okulun “anne”, “baba”, “yuva” ve gelişim alanı” olarak; kitabın ise “dost”, “öğretmen” ve “rehber” olarak sunulması, farklı metaforik ifadeler kullanılmasına rağmen aynı üst kavramsal kategorilere işaret etmektedir. Bu nedenle şiirlerde belirlenen metaforik ifadeler, benzer işlev ve anlam özellikleri dikkate alınarak üst kavramsal kategoriler altında değerlendirilmiştir.

Şiirlerin bütüncül çözümlemesi sonucunda Vahabzade'nin eğitim anlayışının beş temel kavramsal metafor etrafında yapılandığı belirlenmiştir. Bu metaforlar, kaynak alanları ve ilişkili şiirler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Bahtiyar Vahabzade'nin Eğitim Temalı Şiirlerinde Belirlenen Temel Kavramsal Metaforlar

Kavramsal metafor	Kaynak alan	İlişkili şiirler
Eğitim bir yolculuktur.	Yol, ilerleme, hareket, basamak	<i>Məktəb Yolları, İlk Cıdır, İlk Dərs, Məktəb Yolu</i>
Öğretmen bir rehber ve yetiştiricidir.	Rehberlik, ışık, deniz feneri (mayak), bahçıvan, yetiştirme	<i>Ağ Saçlar, Tələbə-Müəllim, Sənin Müəllimin, Müəllim, Sənin Meyvələrin Var, Sənin İlk Müəlliminə</i>
Okul koruyucu ve dönüştürücü bir eğitim alanıdır.	Anne, baba, yuva, aidiyet, gelişim	<i>Məktəbdən Ayrılarda, Ağ Saçlar, Yenidən Məktəbə, Ana Məktəb</i>
Kitap ve bilgi eğitimin taşıyıcılarıdır.	Dostluk, rehberlik, öğretme, aydınlanma	<i>Yazı Taxtası, Kitab, Əlifba Kitabı, Çanta, Səslər</i>
Öğrenci gelişen, yol alan ve sosyal bir varlıktır.	Gelişim, emek, sorumluluk, sosyal ilişki	<i>Məktəbli Qız, Mənim Parta Yoldaşım, Qiymət, Məktəb Yolu</i>

Tablo 3 incelendiğinde Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde metaforların yalnızca estetik anlatımı güçlendiren söz sanatları olarak kullanılmadığı, aynı zamanda şairin eğitime ilişkin düşünce dünyasını biçimlendiren temel bilişsel yapıları oluşturduğu görülmektedir. Şiirlerde eğitim çoğunlukla “Eğitim bir yolculuktur.” kavramsal metaforu aracılığıyla yaşam boyu devam eden bir gelişim süreci olarak kavramsallaştırılırken öğretmen, bireye yol gösteren ve onu yetiştiren temel eğitim aktörü; okul, bireyin aidiyet duygusu geliştirdiği ve kişilik kazandığı koruyucu bir eğitim ortamı; kitap ve bilgi, öğrenme sürecini yönlendiren temel araçlar; öğrenci ise sürekli gelişen, sorumluluk üstlenen ve toplumsallaşan aktif bir özne olarak sunulmaktadır. Bu metaforik yapıların birlikte değerlendirilmesi, Vahabzade'nin şiirlerinde eğitimin yalnızca öğretim etkinliği olarak değil; bireyin zihinsel, ahlaki ve kültürel gelişimini kapsayan bütüncül bir yaşam pratiği olarak ele alındığını göstermektedir.

2.1.1. Eğitim Bir Yolculuktur

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öne çıkan temel kavramsal yapılardan biri, eğitimin “Eğitim bir yolculuktur.” kavramsal metaforu aracılığıyla anlamlandırılmasıdır. Lakoff ve Johnson'a (1980) göre bireyler soyut kavramları somut deneyim alanları üzerinden kavramsallaştırmaktadır. Bu bağlamda Vahabzade, eğitimi durağan bir bilgi aktarımı olarak değil; bireyin sürekli ilerlediği, deneyim kazandığı ve olgunlaştığı dinamik bir süreç olarak yapılandırmaktadır. İncelenen şiirlerde “yol”, “ilk adım”, “iz” (cıdır) ve “basamak” (pillə) gibi kavramlar eğitim sürecini açıklayan temel metaforik unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 4'te "Eğitim Bir Yolculuktur." kavramsal metaforunu oluşturan şiirler ve bu şiirlerde öne çıkan metaforik yapılar gösterilmektedir.

Tablo 4. "Eğitim Bir Yolculuktur." Kavramsal Metaforunun Şiirlere Göre Dağılımı

Şiir	Metaforik yapı
Məktəb Yolları	Yol, ilerleme, basamak
İlk Cığır	Yeni yol açma
İlk Dərs	İlk adım, başlangıç
Məktəb Yolu	Yaşam yolu

Tablo 4 incelendiğinde şairin eğitim sürecini yalnızca okulda geçirilen zamanla sınırlandırmadığı görülmektedir. “Yol”, “yürüyüş”, “ilk adım” ve “basamak” imgeleri aracılığıyla eğitim; bireyin yaşam boyunca sürdürdüğü gelişim, olgunlaşma ve kendini gerçekleştirme süreci olarak kavramsallaştırılmıştır. Böylece eğitim, belirli bir hedefe ulaşmayı gerektiren süreklilik arz eden bir yolculuk olarak sunulmaktadır. Bu kavramsal yapı en belirgin biçimde *"Məktəb Yolları"* şiirinde görülmektedir. Şair,

*"Çocuqluq günlərim düşür yadıma,
Məktəbə aparmış bu yollar məni."* (Məktəb Yolları, s. 33)

dizeleriyle okul yolunu yalnızca öğrenciyi okula götüren fiziksel bir güzergâh olarak değil; bireyin bilgiye, gelişime ve geleceğe yöneldiği yaşam yolu olarak anlamlandırmaktadır. Aynı şiirde yer alan

*"Hər gün bir yüksəliş, hər gün bir sınaq,
Hər dəfə bir pillə artırdım ancaq."* (Məktəb Yolları, s. 33)

ifadelerinde geçen “pillə” sözcüğü Azerbaycan Türkçesinde “basamak” anlamına gelmektedir. Bu kullanım, öğrenmenin aşamalı biçimde gerçekleşen ve emek gerektiren bir gelişim süreci olduğunu göstermektedir.

Şiirin sonunda yer alan

*"Sənsən ömrüm boyu, həyatım boyu,
Getdiyim yolların ən şərəflisi."* (Məktəb Yolları, s. 33-34)

dizeleri ise okul yolunun yalnızca çocukluk dönemine ait bir hatıra olmadığını; bireyin bütün yaşamı boyunca değerini koruyan ve kişiliğini şekillendiren en anlamlı yol olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde *"İlk Cığır"* şiirinde eğitim, yeni yollar açmayı sağlayan dönüştürücü bir süreç olarak sunulmaktadır. Şair,

*"Açılmış cığırlarla bu gün dərsə gedirsən,
Səbah sən açacaqsan bu yollarda ilk cığır."* (İlk Cığır, s. 35)

ifadeleriyle öğrenciyi yalnızca mevcut yolları takip eden bir birey olarak değil, gelecekte yeni yollar açacak ve topluma yön verecek aktif bir özne olarak konumlandırmaktadır. Burada geçen "cığır" sözcüğü, Türkiye Türkçesindeki "iz", "patika" veya "yeni yol" anlamlarını karşılamakta ve bireyin öncü rolünü simgelemektedir.

"İlk Dərs" şiirinde ise eğitim hayatının başlangıcı ilk adım ve basamak imgeleriyle ilişkilendirilmektedir. Şair,

"Bu gün ayaq basacaq məktəb pilləkanına." (İlk Dərs, s. 39) ve

"Bu qədəm ilk qədəmidir arzular üçün ona." (İlk Dərs, s. 39)

dizeleriyle okulu bireyin hayallerine ulaşmasını sağlayan ilk eşik olarak sunmaktadır. Burada "pilləkan" (merdiven) ve "ilk qədəm" (ilk adım) ifadeleri, eğitimin bireyi geleceğe taşıyan başlangıç noktası olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde "Məktəb Yolu" şiirinde de okul yolu, öğrencinin her gün yürüdüğü fiziksel bir güzergâh olmanın ötesinde bilgiye, olgunlaşmaya ve toplumsal yaşama ulaşmayı sağlayan simgesel bir yol olarak yapılandırılmıştır (Məktəb Yolu, s. 292).

Bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde Vahabzade'nin eğitim anlayışında öğrenmenin durağan bir bilgi edinme süreci olmadığı; bireyin sürekli ilerlediği, deneyim kazandığı, emek verdiği ve geleceğini şekillendirdiği yaşam boyu devam eden bir yolculuk olarak kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Bu yönüyle şiirlerde kullanılan yol, iz, basamak ve ilk adım imgeleri, Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı kapsamında eğitimin hareket ve gelişim ekseninde anlamlandırıldığını göstermektedir.

2.1.2. Öğretmen Bir Rehber ve Yetiştiricidir

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öğretmen, yalnızca bilgi aktaran bir kişi olarak değil; öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişimine yön veren temel eğitim öznesi olarak yapılandırılmaktadır. Şair, öğretmeni öğrencinin yaşamını şekillendiren, ona doğru yolu gösteren, potansiyelini ortaya çıkaran ve kişilik gelişimini destekleyen bir figür olarak ele almaktadır. Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı açısından değerlendirildiğinde "öğretmen" kavramının "rehberlik", "ışık", "deniz feneri" (mayak) ve "bahçıvan" gibi somut deneyim alanları aracılığıyla kavramsallaştırıldığı görülmektedir.

Şiirlerin çözümlemesi sonucunda öğretmen kavramına ilişkin üç temel kavramsal metafor belirlenmiştir. Bunlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğretmen Kavramına İlişkin Kavramsal Metaforlar

Kavramsal metafor	Kaynak alan	İlişkili şiirler
Öğretmen rehberdir.	Yol gösterme, yön verme, rehberlik	<i>Ağ Saçlar, Sənin Müəllimin, Müəllim, Sənin İlk Müəlliminə</i>
Öğretmen ışıktır.	Aydınlatma, umut, geleceği görme	<i>Sənin Müəllimin, Müəllim</i>
Öğretmen bahçıvandır.	Yetiştirme, emek, sabır	<i>Sənin Meyvələrin Var</i>

Tablo 5 incelendiğinde Vahabzade'nin öğretmeni yalnızca ders anlatan kişi olarak değil; öğrencinin yaşamına yön veren, onu yetiştiren ve geleceğe hazırlayan temel eğitim aktörü olarak konumlandığı görülmektedir. Şair, öğretmenin öğrenci üzerindeki etkisini farklı metaforik imgeler aracılığıyla açıklamakta; böylece öğretmenlik mesleğini bilgi aktarımının ötesinde insan yetiştirme sorumluluğu taşıyan bir meslek olarak sunmaktadır.

Şiirlerde en sık karşılaşılan kavramsal yapı "Öğretmen rehberdir." metaforudur. Bu metafor özellikle "*Sənin Müəllimin*" şiirinde açık biçimde görülmektedir. Şair, öğretmenin

öğrencinin yazısındaki hataları düzeltmesini yalnızca teknik bir değerlendirme olarak değil, öğrencinin yaşamına yön verme süreci olarak yorumlamakta ve şu dizeleri kullanmaktadır:

*"Xətlərin arasında
Qoyduğu işarələr,
Sənə düz yol göstərən
Qızıl mayaka bənzər."* (Sənin Müəllimin, s. 79)

Burada geçen "mayak" sözcüğü Azerbaycan Türkçesinde "deniz feneri" anlamına gelmektedir. Öğretmenin öğrencinin yazısına koyduğu işaretler, deniz feneri gibi doğru yolu gösteren güvenilir bir rehber olarak kavramsallaştırılmıştır. Böylece öğretmen yalnızca akademik başarıyı destekleyen değil, öğrencinin yaşamına yön veren bir eğitim figürü olarak sunulmaktadır.

Benzer şekilde *"Ağ Saçlar"* şiirinde öğretmenin rehberliği öğrencinin bütün yaşamını etkileyen dönüştürücü bir güç olarak ifade edilmektedir. Şair,

*"Mən qanadsız bir quş idim, açdı mənim qanadımı,
Yazmağı o öyrədib axı, mənə öz adımlı.
Dünən mənə düşünməyi, dərk etməyi öyrədən o,
Hərflərin cığıriyla yol getməyi öyrədən o."* (Ağ Saçlar, s. 46)

dizeleriyle öğretmeni öğrencisine kanat kazandıran, ona düşünmeyi, anlamayı ve yaşam yolunda ilerlemeyi öğreten kişi olarak betimlemektedir. Burada "kanat" özgürleşmeyi ve gelişimi; "yol" ise bireyin eğitim sürecini simgeleyen metaforik unsurlar olarak kullanılmaktadır.

Öğretmenin "ışık" metaforuyla ilişkilendirilmesi de şiirlerde dikkat çekmektedir. *"Sənin Müəllimin"* şiirinde öğretmenin gece geç saatlere kadar çalışarak öğrencisi için en doğru ifadeleri araması,

*"Hələ yanır çırağı
Sənin müəlliminin...
Sabah sənə deməyə
Gözəl sözlər axtarır."* (Sənin Müəllimin, s. 79)

dizeleriyle anlatılmaktadır. Burada "çıraq" (lamba) yalnızca fiziksel bir ışık kaynağı değildir; öğretmenin bilgi üretme, öğrencisini geliştirme ve geleceğini aydınlatma çabasının simgesidir. Böylece öğretmen, karanlığı ortadan kaldıran ve öğrenciyi bilgiye ulaştıran bir ışık kaynağı olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Öğretmenin yetiştirici yönü ise *"Sənin Meyvələrin Var"* şiirinde belirginleşmektedir. Şair, öğretmenin yıllar boyunca yetiştirdiği öğrencileri onun meyveleri olarak nitelendirerek öğretmen ile bahçıvan arasında güçlü bir benzerlik kurmaktadır. Bu metafora öğrenciler yetişen meyveleri, öğretmenin uzun yıllara yayılan emeği ise bahçıvanın bakım ve sabrını temsil etmektedir. Böylece eğitim, kısa süreli bir bilgi aktarımı değil; zaman, emek ve süreklilik gerektiren bir yetiştirme süreci olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Sonuç olarak Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öğretmen; "rehber", "deniz feneri" (mayak), "ışık" ve "bahçıvan" metaforları aracılığıyla anlamlandırılmaktadır. Bu metaforlar birlikte değerlendirildiğinde öğretmenin yalnızca bilgi aktaran kişi olmadığı; öğrencinin gelişimine yön veren, onu aydınlatan, potansiyelini ortaya çıkaran ve topluma hazırlayan temel eğitim aktörü olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Bu durum, Vahabzade'nin eğitim

anlayışında insan yetiştirmenin bilgi öğretmenin önünde yer aldığını ve öğretmenin bireyin yaşamını şekillendiren temel unsur olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

2.1.3. Okul Koruyucu ve Dönüştürücü Bir Eğitim Alanıdır

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde okul, yalnızca öğretimin gerçekleştirildiği fiziksel bir mekân olarak değil; bireyin kişilik gelişimini destekleyen, toplumsal yaşama hazırlayan ve aidiyet duygusu kazandıran çok yönlü bir eğitim ortamı olarak yapılandırılmaktadır. Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı doğrultusunda değerlendirildiğinde okul kavramının; “anne”, “baba”, “yuva” ve “gelişim alanı” gibi bireyin yaşam deneyimlerinden beslenen somut kavram alanları aracılığıyla anlamlandırıldığı görülmektedir. Böylece okul, yalnızca bilgi edinilen bir kurum değil; bireyin kendisini güvende hissettiği, sosyal ilişkiler geliştirdiği ve geleceğe hazırlandığı koruyucu bir yaşam alanı olarak sunulmaktadır.

Şiirlerin çözümlemesi sonucunda okul kavramına ilişkin iki temel kavramsal metafor belirlenmiştir. Bunlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Okul Kavramına İlişkin Kavramsal Metaforlar

Kavramsal metafor	Kaynak alan	İlişkili şiirler
Okul yuvadır.	Anne, baba, yuva, aidiyet	<i>Məktəbdən Ayrılanda, Ana Məktəb, Ağ Saçlar</i>
Okul gelişim alanıdır. Gelişim, öğrenme, sosyalleşme		<i>Yenidən Məktəbə, Məktəb Yolları, Məktəb Yolu</i>

Tablo 6 incelendiğinde Vahabzade'nin okul kavramını yalnızca eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kurum olarak ele almadığı görülmektedir. Şair, okulu bireyin kişiliğinin şekillendiği, toplumsal değerleri benimsediği ve geleceğe hazırlandığı koruyucu bir yaşam alanı olarak tasvir etmektedir. Bu nedenle okul, şiirlerde hem öğrencinin kendisini ait hissettiği bir yuva hem de bireysel gelişimin gerçekleştiği bir eğitim alanı olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Şiirlerde en belirgin kavramsal yapılardan biri "Okul yuvadır." metaforudur. Bu metafor özellikle "*Məktəbdən Ayrılanda*" şiirinde açık biçimde görülmektedir. Şair, okuldan ayrılan öğrencilerin duygularını aktarırken okulu doğrudan anne ve baba ile özdeşleştirerek şöyle söylemektedir:

"*Əlvida, ey əziz məktəb!*
Sən anasan, sən atasən,
Öz borcunu verib artıq,
Atdın bizi həyata sən." (Məktəbdən Ayrılanda, s. 57)

Bu dizelerde okul yalnızca bilgi kazandıran bir kurum olarak değil; öğrencisini büyüten, koruyan ve onu yaşama hazırlayan anne ve baba metaforlarıyla anlamlandırılmaktadır. Böylece okulun öğrenci üzerindeki eğitsel işlevi, aile kurumunun koruyucu ve yetiştirici rolüyle ilişkilendirilmektedir.

Aynı şiirde yer alan,
"*Məktəb bizi birləşdirdi,*
Ayrılrıq yollarda biz." (Məktəbdən Ayrılanda, s. 57)

ifadeleri ise okulun yalnızca öğretim yapılan bir mekân değil; bireyleri ortak değerler etrafında buluşturan ve sosyal bağlar oluşturan bir kurum olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle okul, aidiyet duygusunu geliştiren sosyal bir yaşam alanı olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Okulun gelişim alanı olarak sunulması ise "*Yenidən Məktəbə*" şiirinde belirginleşmektedir. Şair, yaz tatilinin ardından öğrencilerin okula dönüşünü şu dizelerle anlatmaktadır:

"Bağ arası cığırda

Uşaqlar səhər-səhər

Yeni ruhla, həvəslə

Məktəblərə gedirlər." (Yenidən Məktəbə, s. 58)

Burada öğrencilerin okula "yeni ruhla" ve "hevesle" yönelmeleri, okulun yalnızca akademik bilginin aktarıldığı bir kurum olmadığını; bireyin öğrenme isteğini, sosyal ilişkilerini ve gelişimini destekleyen dinamik bir eğitim ortamı olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde "*Məktəb Yolları*" şiirinde okul, bireyin yaşamına yön veren ve geleceğini şekillendiren gelişim alanı olarak sunulmaktadır. Şair,

"Məktəbə aparmış bu yollar məni..." (Məktəb Yolları, s. 33)

ve şiirin sonunda,

"Sənsən ömrüm boyu, həyatım boyu

Getdiyim yolların ən şərəfli!" (Məktəb Yolları, s. 33)

dizeleriyle okulun bireyin bütün yaşamını etkileyen ve geleceğe yön veren temel gelişim alanı olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde okul; "anne", "baba", "yuva" ve "gelişim alanı" metaforları aracılığıyla anlamlandırılmaktadır. Bu metaforlar birlikte değerlendirildiğinde okulun yalnızca öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kurum olmadığı; bireye güven veren, aidiyet kazandıran, toplumsallaşmasını sağlayan ve onu geleceğe hazırlayan koruyucu ve dönüştürücü bir eğitim ortamı olarak yapılandırıldığı görülmektedir.

2.1.4. Kitap ve Bilgi Eğitimin Taşıyıcılarıdır

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde kitap ve bilgi, eğitimin temel taşıyıcıları olarak yapılandırılmaktadır. Şair, öğrenme sürecini yalnızca öğretmenin gerçekleştirdiği bir bilgi aktarımı olarak görmemekte; kitabı, yazıyı ve dili bireyin düşünsel gelişimini destekleyen temel eğitim unsurları olarak ele almaktadır. Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı doğrultusunda değerlendirildiğinde kitap ve bilgi kavramlarının; "rehberlik", "öğreticilik" ve "aydınlatıcılık" işlevleri üzerinden kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Şiirlerin çözümlemesi sonucunda kitap ve bilgi kavramına ilişkin üç temel kavramsal metafor belirlenmiş ve Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Kitap ve Bilgi Kavramına İlişkin Kavramsal Metaforlar

Kavramsal metafor	Kaynak alan	İlişkili şiirler
Kitap rehberdir.	Yol gösterme, dostluk	<i>Kitab</i>
Kitap öğretmendir.	Öğretme, bilgi aktarma	<i>Kitab, Əlifba Kitabı</i>
Bilgi ışıktır.	Aydınlanma, bilinçlenme	<i>Əlifba Kitabı, Səslər</i>

Tablo 7 incelendiğinde Vahabzade'nin kitap ve bilgiyi yalnızca öğrenme sürecinde kullanılan araçlar olarak değil, bireyin zihinsel gelişimini yönlendiren ve kişiliğini şekillendiren temel eğitim unsurları olarak ele aldığı görülmektedir. Şiirlerde kitap, bireye yol gösteren güvenilir bir dost ve öğretici olarak; bilgi ise bireyin zihinsel dünyasını aydınlatan bir ışık kaynağı olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Şiirlerde öne çıkan ilk kavramsal yapı "Kitap rehberdir." metaforudur. Bu metafor "*Kitab*" şiirinde açık biçimde görülmektedir. Şair kitabı yalnızca okunacak bir nesne olarak değil, yaşam boyunca bireye eşlik eden güvenilir bir dost ve yol gösterici olarak betimlemektedir:

"*Kitab dostu, sirdaşdır...*" (Kitab, s. 77)

Şiirin devamında

"*Ata kimi sənə bəzən*

Kitab doğru yol göstərir." (Kitab, s. 77)

dizeleriyle kitap doğrudan doğru yolu gösteren bir rehber olarak sunulmaktadır. Burada kitap, bireyin öğrenme sürecini destekleyen ve yaşam deneyimlerine yön veren güvenilir bir eğitim aracı olarak kavramsallaştırılmıştır. Aynı şiirde kitap, öğretici yönüyle de ön plana çıkmaktadır. Şair,

"*Kitab sənə müəllimdir,*

Sinəsində min aləm var." (Kitab, s. 77)

ifadeleriyle kitabı doğrudan öğretmen metaforuyla ilişkilendirmektedir. Kitabın "bin âlemi" içinde barındırdığı vurgusu, onun yalnızca bilgi aktaran bir nesne olmadığını; bireyin düşünce dünyasını geliştiren ve öğrenme sürecini sürekli destekleyen bir eğitim unsuru olduğunu göstermektedir. Bilginin aydınlatıcı işlevi ise özellikle "*Əlifba Kitabı*" şiirinde belirginleşmektedir. Şair, alfabe kitabının çocukların zihinsel gelişimindeki rolünü şu dizelerle ifade etmektedir:

"*Cansız hərflərdən, işarələrdən*

Bir çıraq yandırdın beynlərdə sən." (Əlifba Kitabı, s. 154)

Bu dizelerde geçen "çıraq" (lamba) metaforu, bilginin bireyin zihinsel dünyasını aydınlatan işlevini simgelemektedir. Şair, cansız harflerin öğretmenin emeği ve kitap aracılığıyla anlam kazandığını, böylece öğrenmenin bireyin düşünce dünyasını aydınlatan bir sürece dönüştüğünü vurgulamaktadır. Aynı şiirde yer alan,

"*Körpə ürəklərdə cığırlar açdın,*

Sən bu əlli ildə neçə körpənin

Beynində dünyaya pəncərə açdın!" (Əlifba Kitabı, s. 154)

ifadeleri de alfabe kitabının yalnızca okuma yazmayı öğreten bir araç olmadığını; çocukların dünyayı anlamlandırmalarına imkân sağlayan temel eğitim unsurlarından biri olduğunu göstermektedir. Burada geçen "cığır" sözcüğü (iz, patika) öğrenme sürecinde yeni ufuklar açmayı; "dünyaya pencere açmak" ise bireyin bilgi sayesinde yeni bakış açıları kazanmasını simgelemektedir. Benzer biçimde "*Çanta*" şiirinde de kitap, öğrencinin eğitim yolculuğunun vazgeçilmez unsuru olarak sunulmaktadır. Şair,

"Kitablardır bu gündən

Sənin ömür yelkənin." (Çanta, s. 293)

dizesiyle kitabı öğrenciyi yaşam boyunca taşıyan temel güçlerden biri olarak betimlemektedir. Böylece kitap, bireyin eğitim sürecine eşlik eden ve onu geleceğe hazırlayan temel araçlardan biri olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Böylece Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde kitap ve bilgi; "rehber", "öğretmen" ve "aydınlatıcı güç" metaforları aracılığıyla anlamlandırılmaktadır. Bu metaforlar birlikte değerlendirildiğinde kitap ve bilginin yalnızca öğrenme araçları olmadığı; bireyin düşünsel gelişimini destekleyen, dünyayı anlamlandırmasını sağlayan ve yaşam boyu öğrenme sürecine yön veren temel eğitim unsurları olarak yapılandırıldığı görülmektedir.

2.1.5. Öğrenci Gelişen, Yol Alan ve Sosyal Bir Varlıktır

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öğrenci, kendisine bilgi aktarılan pasif bir birey olarak değil; öğrenme sürecine etkin biçimde katılan, gelişen, sorumluluk üstlenen ve toplumsal yaşama hazırlanan aktif bir özne olarak yapılandırılmaktadır. Şair, öğrenciyi eğitim yolculuğunun merkezinde yer alan, emek vererek olgunlaşan ve sosyal ilişkiler içerisinde kimlik kazanan bir birey olarak ele almaktadır. Lakoff ve Johnson'ın (1980) Kavramsal Metafor Kuramı doğrultusunda değerlendirildiğinde "öğrenci" kavramının; "gelişim", "yolculuk" ve "sosyal etkileşim" olmak üzere üç temel kavramsal alan aracılığıyla anlamlandırıldığı görülmektedir.

Şiirlerin çözümlemesi sonucunda "öğrenci" kavramına ilişkin belirlenen temel kavramsal metaforlar Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. "Öğrenci" Kavramına İlişkin Kavramsal Metaforlar

Kavramsal metafor	Kaynak alan	İlişkili şiirler
Öğrenci gelişen bir varlıktır.	Basamak, yükselme, gelişim	<i>İlk Dərs, Məktəbli Qız, Qiymət</i>
Öğrenci bir yolcudur.	Yol, patika (cığır), ilerleme	<i>Məktəb Yolları, İlk Cığır, Məktəb Yolu, Çanta</i>
Öğrenci sosyal bir varlıktır.	Arkadaşlık, paylaşma, birlikte öğrenme	<i>Yenidən Məktəbə, Mənim Parta Yoldaşım</i>

Tablo 8 incelendiğinde Vahabzade'nin öğrenciyi yalnızca bilgi alan birey olarak değil; eğitim süreci boyunca gelişen, emek vererek olgunlaşan ve sosyal çevresiyle etkileşim içinde öğrenen aktif bir özne olarak ele aldığı görülmektedir. Şair, öğrencinin eğitim yolculuğunu farklı metaforik yapılar aracılığıyla açıklayarak öğrenmenin yalnızca akademik bilgi edinme

değil; bireyin kişisel ve toplumsal gelişimini kapsayan bütüncül bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Şiirlerde öne çıkan ilk kavramsal yapı "Öğrenci gelişen bir varlıktır." metaforudur. Bu metafor özellikle "*İlk Dərs*" şiirinde belirginleşmektedir. Okula yeni başlayan çocuğun okul merdivenlerini çıkışı, yalnızca fiziksel bir hareket olarak değil, yaşam boyunca devam edecek gelişim sürecinin başlangıcı olarak kurgulanmaktadır. Şair,

"*Pillələri aramla
Qalxır tək-tək yuxarı.
Həyatda da o belə
Yüksələcək yuxarı.*" (İlk dərs, s. 39)

dizeleriyle okulun basamaklarını (pillə) öğrencinin yaşamındaki gelişim basamaklarıyla özdeşleştirmektedir. Burada merdiven, eğitimin aşamalı yapısını; yukarı çıkmak ise bireyin bilgi, deneyim ve olgunluk bakımından ilerlemesini simgelemektedir.

Şiirlerde belirlenen ikinci kavramsal yapı "Öğrenci bir yolcudur." metaforudur. Bu metafor özellikle "*Məktəb yolları*" şiirinde açık biçimde görülmektedir. Şair,

"*Məktəbə aparmış bu yollar məni...*" (Məktəb Yolları, s. 33)

dizesiyle okul yolunu yalnızca öğrencinin her gün kullandığı fiziksel bir güzergâh olarak değil, bireyin eğitim ve yaşam yolculuğunu temsil eden metaforik bir alan olarak kullanmaktadır. Aynı şiirde,

"*Hər gün bir yüksəliş, hər gün bir sınaq,
Gedişim yüngüldü, gəlişimdə mən
Hər dəfə bir pillə artırdım ancaq.*" (Məktəb Yolları, s. 33)

ifadeleri öğrencinin eğitim sürecinde her gün yeni bir aşama kaydettiğini göstermektedir. Şiirin sonunda yer alan,

"*Sənsən ömrüm boyu, həyatım boyu
Getdiyim yolların ən şərəflisi!"*" (Məktəb Yolları, s. 33)

dizeleri ise okul yolunun yaşam yoluyla özdeşleştirildiğini ve eğitimin bireyin bütün yaşamını şekillendiren bir süreç olarak kavramsallaştırıldığını ortaya koymaktadır.

Bu metafor "*İlk cığır*" şiirinde de desteklenmektedir. Şair,

"*Açılmış cığırlarla bu gün dərsə gedirsən,
Sabah sən açacaqsan bu yollarda ilk cığır.*" (İlk Cığır, s. 35)

dizeleriyle öğrencinin bugün başkalarının açtığı yoldan ilerlediğini, gelecekte ise yeni yollar açacak birey hâline geleceğini ifade etmektedir. Burada "cığır" (patika, iz) metaforu, öğrencinin yalnızca öğrenen değil, geleceği inşa eden birey olarak görüldüğünü göstermektedir.

Öğrencinin sosyal yönü ise "*Yenidən Məktəbə*" şiirinde ön plana çıkmaktadır. Yaz tatilinin ardından öğrencilerin okula dönüşü anlatılırken,

"*Bağ arası cığırla
Uşaqlar səhər-səhər
Yeni ruhla, həvəslə
Məktəblərə gedirlər.*" (Yenidən Məktəbə, s. 58)

dizeleriyle öğrencilerin ortak bir öğrenme ortamına istekle yöneldikleri vurgulanmaktadır. Şiirin devamında,

"Budur, dostlar görüşür..." (Yenidən Məktəbə, s. 58–59)

ifadeleri ise okulun yalnızca bireysel öğrenmenin gerçekleştiği bir kurum olmadığını; arkadaşlık, paylaşma ve birlikte öğrenme deneyimlerinin yaşandığı sosyal bir ortam olduğunu göstermektedir. Böylece öğrenci, sosyal ilişkiler içerisinde gelişen ve toplumsallaşan bir birey olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Görüldüğü üzere Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öğrenci; gelişen, öğrenme yolculuğunu kararlılıkla sürdüren ve sosyal ilişkiler aracılığıyla kendini geliştiren aktif bir birey olarak yapılandırılmaktadır. Şair, öğrenciyi eğitimin pasif alıcısı değil; emek vererek ilerleyen, yaşam boyu öğrenen ve toplumsal gelişime katkı sağlayacak birey olarak konumlandırmaktadır. Bu durum, Vahabzade'nin eğitim anlayışında öğrenmenin bireysel gelişim ile toplumsal sorumluluğu birlikte içeren dinamik bir süreç olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

2.2. Bahtiyar Vahabzade'nin Eğitim Temalı Şiirlerinde Pedagojik Söylemin Analizi

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri, yalnızca eğitim olgusunu konu edinen edebî metinler değil; aynı zamanda belirli bir eğitim anlayışını, birey modelini ve toplumsal değer sistemini yeniden üreten pedagojik söylem örnekleridir. Bernstein'a (1990, 2000) göre pedagojik söylem, yalnızca bilginin aktarımını değil; hangi bilgi ve değerlerin meşru kabul edildiğini, bireyin hangi davranış kalıpları doğrultusunda yetiştirilmek istendiğini ve eğitim yoluyla nasıl bir toplumsal kimlik oluşturulduğunu belirleyen kültürel bir düzenleme mekanizmasıdır. Bu bağlamda Vahabzade'nin şiirlerinde eğitim; öğretmen, öğrenci, okul, kitap ve ana dili ekseninde şekillenen bütüncül bir pedagojik söylem içerisinde sunulmaktadır.

İncelenen şiirlerde pedagojik söylemin dört temel boyutta yapılandığı belirlenmiştir. Bunlar; öğretmenin rehber ve yetiştirici rolü, öğrencinin gelişen ve sorumluluk sahibi birey olarak konumlandırılması, okulun kültürel ve toplumsal bir kurum olarak işlevi ile bilginin aktarımı ve öğrenme sürecidir. Bu boyutlar aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.2.1. Öğretmenin Rehber ve Yetiştirici Rolü

Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öğretmen, yalnızca bilgi aktaran kişi olarak değil; öğrencinin kişiliğini şekillendiren, gelişimini destekleyen ve toplumsal değerleri yeni kuşaklara aktaran temel eğitim aktörü olarak yapılandırılmaktadır. Şair, öğretmeni eğitim sürecinin merkezinde konumlandırmakta; onun görevini yalnızca öğretim faaliyetleriyle sınırlamayıp bireyin zihinsel, ahlaki ve toplumsal gelişimini yönlendiren bir rehberlik süreci olarak ele almaktadır.

Bu pedagojik söylem özellikle *"Sənin Müəllimin"*, *"Ağ Saçlar"*, *"Müəllim"*, *"Sənin Meyvələrin Var"* ve *"Sənin İlk Müəlliminə"* şiirlerinde belirgin biçimde görülmektedir. Şiirlerde öğretmen, öğrenciyi doğru bilgiye ulaştıran, yaşamına yön veren ve geleceğe hazırlayan güvenilir bir rehber olarak sunulmaktadır. Özellikle *"Sənin Müəllimin"* şiirinde öğretmenin öğrencinin yazısındaki yanlışları düzeltmesi yalnızca akademik bir değerlendirme olarak değil, yaşam yolunu aydınlatan bir rehberlik görevi olarak anlamlandırılmaktadır:

*"Xətlərin arasında
Qoyduğu işarələr,
Sənə düz yol göstərən
Qızıl mayaka bənzər."* (Sənin Müəllimin, s. 79)

Burada geçen “mayak” (deniz feneri) metaforu, öğretmenin yalnızca bilgi veren kişi olmadığını; öğrencinin yaşamına yön veren, ona doğru yolu gösteren güvenilir bir rehber olduğunu göstermektedir. Bernstein'ın (1990) yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde öğretmen, yalnızca öğretim söylemini değil; öğrencinin davranışlarını ve değer dünyasını biçimlendiren düzenleyici söylemi de temsil etmektedir.

Benzer biçimde *"Ağ Saçlar"* şiirinde öğretmenin bireyin gelişimindeki dönüştürücü rolü şu dizelerle ifade edilmektedir:

*"Mən qanadsız bir quş idim, açdı mənim qanadımı.
Yazmağı o öyrədib axı, mənə öz adımlı.
Dünən mənə düşünməyi, dərk etməyi öyrədən o..."* (Ağ Saçlar, s. 46)

Bu dizelerde öğretmen, öğrencinin yalnızca okuma yazmayı öğrenmesini sağlayan kişi değildir. Aynı zamanda ona düşünmeyi, anlamlandırmayı ve yaşamı kavramayı öğreten temel eğitim aktörüdür. Öğretmenin öğrenciye "kanat açması", bireyin potansiyelini ortaya çıkaran pedagojik desteği simgelemektedir.

Öğretmenin yalnızca bireysel gelişimden değil, toplumun geleceğinden de sorumlu olduğu anlayışı *"Sənin Meyvələrin Var"* şiirinde belirginleşmektedir. Şair, öğretmenin yetiştirdiği öğrencileri onun meyveleri olarak nitelendirerek şöyle seslenmektedir:

*"Sənin qədər dünyada
Barlı bağban tapılmaz."* (Sənin Meyvələrin Var, s. 115)

Bahçıvan metaforu, öğretmenliğin sabır, emek ve süreklilik gerektiren bir yetiştirme süreci olduğunu göstermektedir. Bernstein'ın düzenleyici söylem anlayışı açısından bu metafor, öğretmenin yalnızca bilgi aktarmadığını; bireyin kişiliğini, değerlerini ve toplumsal kimliğini de şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenin öğrencisi için gösterdiği özveri ise *"Sənin Müəllimin"* şiirinde şu dizelerle vurgulanmaktadır:

*"Hələ yanır çırağı
Sənin müəlliminin...
Sabah sənə deməyə
Gözəl sözlər axtarır."* (Sənin Müəllimin, s. 79)

Burada “çıraq” (lamba) yalnızca fiziksel bir ışık kaynağı değil; öğretmenin öğrencisinin gelişimi için sürekli çalışan ve emek veren eğitimci kimliğinin simgesidir. Bu yönüyle şiirde öğretmen, bilgiyi aktarmanın ötesinde öğrencisinin geleceğini inşa etmeye çalışan ideal eğitimci olarak sunulmaktadır.

Böylece Vahabzade'nin şiirlerinde öğretmen; bilgiyi aktaran, öğrencisine rehberlik eden, onun ahlaki ve zihinsel gelişimini destekleyen ve toplumsal değerlerin aktarılmasını sağlayan temel eğitim aktörü olarak yapılandırılmaktadır. Bernstein'ın Pedagojik Söylem Kuramı açısından değerlendirildiğinde bu yaklaşım, öğretmenin yalnızca öğretim söyleminin değil; aynı zamanda bireyin toplumsallaşmasını sağlayan düzenleyici söylemin de taşıyıcısı olduğunu göstermektedir. Böylece Vahabzade'nin eğitim anlayışında öğretmenlik, mesleki bir görev olmanın ötesinde kültürel sürekliliği sağlayan toplumsal bir sorumluluk ve insan yetiştirme misyonu olarak anlam kazanmaktadır.

2.2.2. Öğrencinin Gelişen ve Sorumlu Birey Olarak Konumlandırılması

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde öğrenci, eğitimin pasif alıcısı değil; öğrenme sürecine etkin biçimde katılan, gelişen ve kendi öğrenmesinden sorumluluk taşıyan bir özne olarak yapılandırılmaktadır. Şair, öğrenciyi yalnızca bilgi edinen birey olarak değil; emek veren, geleceğini inşa eden ve toplumsal yaşama hazırlanan aktif bir eğitim öznesi olarak ele almaktadır. Bu yönüyle öğrenci, Bernstein'ın (1990, 2000) pedagojik söylem anlayışında vurguladığı gibi, eğitim süreci içerisinde biçimlenen ve belirli toplumsal roller doğrultusunda yetiştirilen bireyi temsil etmektedir.

Bu pedagojik söylem özellikle *"İlk dərş"*, *"İlk Cığır"*, *"Məktəb Yolları"*, *"Qiyət"*, *"Məktəbli Qız"*, *"Çanta"* ve *"Mənim Parta Yoldaşım"* şiirlerinde belirginleşmektedir. Şiirlerde öğrenci; öğrenmeye istekli, emek veren, sorumluluk üstlenen ve arkadaşlarıyla birlikte gelişen bir birey olarak sunulmaktadır. Özellikle *"İlk Dərs"* şiirinde öğrencinin okul merdivenlerini çıkışı, yalnızca okula giriş değil; yaşam boyu sürecek gelişim sürecinin başlangıcı olarak anlandırılmaktadır. Şair,

"Pillələri aramla

Qalxır tək-tək yuxarı.

Həyatda da o belə

Yüksələcək yuxarı." (İlk Dərs, s. 39)

dizeleriyle öğrencinin gelişimini eğitim basamaklarını aşamalı biçimde çıkması üzerinden betimlemektedir. Bernstein'ın pedagojik söylem anlayışı açısından bu dizeler, eğitimin bireyi toplumsal yaşama hazırlayan düzenleyici işlevini yansıtmaktadır. Benzer biçimde *"İlk cığır"* şiirinde öğrenci yalnızca kendisine açılan yoldan ilerleyen birey değil, gelecekte yeni yollar açacak kişi olarak konumlandırılmaktadır. Şair,

"Açılmış cığırlarla bu gün dərşə gedirsən,

Sabah sən açacaqsan bu yollarda ilk cığır." (İlk Cığır, s. 35)

dizeleriyle öğrencinin gelecekte topluma yön verecek birey olarak yetiştirildiğini vurgulamaktadır. Böylece eğitim, yalnızca mevcut bilgilerin aktarımı değil; yeni bilgi üreten ve topluma katkı sağlayan birey yetiştirme süreci olarak sunulmaktadır.

Öğrencinin bireysel sorumluluğu ise *"Qiyət"* şiirinde başarı ile emek arasındaki ilişki üzerinden ele alınmaktadır. Şair, öğrencinin başarısını yalnızca aldığı notlarla değil, gösterdiği çaba ve öğrenme sürecindeki gayretiyle ilişkilendirmektedir. Bu yaklaşım, Bernstein'ın pedagojik söylem kuramında yer alan bireyin öz denetim geliştirmesi ve eğitim sürecinde aktif rol üstlenmesi anlayışıyla örtüşmektedir.

Öğrencinin sosyal yönü ise *"Mənim Parta Yoldaşım"* ve *"Yenidən Məktəbə"* şiirlerinde belirginleşmektedir. Özellikle *"Yenidən məktəbə"* şiirinde,

"Budur, dostlar görüşür..." (Yenidən Məktəbə, s. 58–59)

ifadeleriyle okulun yalnızca bireysel öğrenmenin gerçekleştiği bir ortam olmadığı; arkadaşlık, paylaşma ve birlikte öğrenmenin yaşandığı sosyal bir alan olduğu vurgulanmaktadır. Böylece öğrenci, sosyal ilişkiler içerisinde gelişen ve toplumsallaşan bir birey olarak konumlandırılmaktadır.

Elde edilen bulgulardan hareketle Vahabzade'nin pedagojik söyleminde öğrencinin öğrenmeye açık, emek vermeyi önemseyen, bireysel sorumluluk üstlenen ve toplumsal yaşam içerisinde etkin rol alan ideal birey olarak yapılandırıldığı söylenebilir. Bu yaklaşım, eğitimin yalnızca bilgi kazandırmayı değil; bireyin karakterini, çalışma alışkanlıklarını ve toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmeyi amaçlayan bütüncül bir süreç olarak ele alındığını göstermektedir.

2.2.3. Okulun Kültürel ve Toplumsal İşlevi

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde okul, yalnızca öğretimin gerçekleştirildiği fiziksel bir kurum olarak değil; bireyin toplumsal kimlik kazandığı, kültürel değerleri benimsediği ve sosyal ilişkiler geliştirdiği temel eğitim ortamı olarak yapılandırılmaktadır. Şair, okulu bireyin geleceğe hazırlanmasını sağlayan, ortak değerleri yeni kuşaklara aktaran ve toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren kültürel bir merkez olarak ele almaktadır.

Bu pedagojik söylem özellikle "*Məktəbdən Ayrılarda*", "*Ana Məktəb*", "*Yenidən Məktəbə*", "*Ağ Saçlar*" ve "*Məktəb Yolları*" şiirlerinde belirginleşmektedir. Özellikle "*Məktəbdən Ayrılarda*" şiirinde okulun aile ile özdeşleştirilmesi dikkat çekmektedir. Şair,

"Sən anasan, sən atasan,
Öz borcunu verib artıq,
Atdın bizi həyata sən." (Məktəbdən Ayrılarda, s. 57)

dizeleriyle okulu yalnızca bilgi kazandıran kurum olarak değil; bireyi yetiştiren, koruyan ve yaşama hazırlayan bir aile kurumu olarak sunmaktadır. Bernstein'ın düzenleyici söylem anlayışı açısından bu yaklaşım, okulun bireye yalnızca akademik bilgi değil; aynı zamanda toplumsal roller ve ortak değerler kazandıran bir kurum olduğunu göstermektedir.

Benzer biçimde "*Ana Məktəb*" şiirinde okul, öğrencilerini sevgiyle büyüten ve geleceğe hazırlayan bir eğitim yuvası olarak betimlenmektedir. Okulun anne metaforu ile ilişkilendirilmesi, eğitimin duyuşsal yönünü ve bireyin aidiyet duygusunu ön plana çıkarmaktadır.

"*Yenidən Məktəbə*" şiirinde ise okul, öğrencilerin yeniden bir araya geldiği, sosyal ilişkilerini güçlendirdiği ve ortak öğrenme deneyimleri yaşadığı kültürel bir buluşma alanı olarak sunulmaktadır. Böylece okul, bireyin toplumsallaşmasını sağlayan temel kurum olarak yapılandırılmaktadır. Böylece Vahabzade'nin pedagojik söyleminde okul; bireyin akademik gelişiminin yanında kültürel kimliğinin oluşmasını sağlayan, toplumsal değerleri aktaran ve sosyal aidiyet duygusunu güçlendiren temel eğitim kurumu olarak konumlandırılmaktadır.

2.2.4. Bilginin Aktarımı ve Öğrenme Süreci

Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde bilgi, durağan biçimde aktarılan bir içerik değil; bireyin aktif katılımıyla anlam kazanan ve yaşam boyu gelişimini destekleyen dinamik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Şair, öğrenmeyi öğretmen merkezli tek yönlü bir aktarım olarak değil; kitap, yazı, ses ve ana dili aracılığıyla bireyin dünyayı anlamlandırmasını sağlayan çok yönlü bir eğitim süreci olarak yapılandırmaktadır.

Bu pedagojik söylem özellikle "*Kitab*", "*Əlifba Kitabı*", "*Yazı Taxtası*", "*Səslər*" ve "*Çanta*" şiirlerinde belirginleşmektedir. "*Kitab*" şiirinde kitap, öğretmenin tamamlayıcısı olan temel öğrenme kaynağı olarak sunulmaktadır. Şair,

"*Kitab sənə müəllimdir...*" (Kitab, s. 77)

dizesiyle kitabı doğrudan öğretmenle özdeşleştirmektedir. Bu yaklaşım, öğrenmenin yalnızca sınıf ortamıyla sınırlı olmadığını; bireyin yaşam boyu kitap aracılığıyla öğrenmeye devam edeceğini göstermektedir.

Bilginin bireyin düşünce dünyasını aydınlatan yönü ise "*Əlifba Kitabı*" şiirinde şu dizelerle ifade edilmektedir:

"*Cansız hərflərdən, işarələrdən*

Bir çırağ yandırdın beyinlərdə sən." (Əlifba Kitabı, s. 154)

Burada bilgi, bireyin zihninde ışık yakan ve dünyayı anlamlandırmasını sağlayan temel unsur olarak sunulmaktadır. Bernstein'ın pedagojik söylem kuramı açısından değerlendirildiğinde bu yaklaşım, bilginin yalnızca aktarılmadığını; bireyin kültürel kimliğini oluşturan temel araçlardan biri olduğunu göstermektedir.

Şiirlerde ses, harf, yazı ve kitap arasında kurulan ilişki öğrenmenin aşamalı biçimde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu süreç, *ses* → *harf* → *yazı* → *okuma* → *bilgi* → *bilinç* biçiminde ilerleyen bütüncül bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Özellikle ana dili ve alfabe vurgusu, eğitimin kültürel sürekliliği sağlayan temel mekanizmalardan biri olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak Vahabzade'nin pedagojik söyleminde bilgi; bireyin düşünsel gelişimini destekleyen, kültürel kimliğini güçlendiren ve yaşam boyu öğrenmesini sağlayan dinamik bir süreç olarak yapılandırılmaktadır. Bu yaklaşım, eğitimi yalnızca öğretim etkinliği olmaktan çıkararak bireyin zihinsel ve kültürel gelişimini birlikte hedefleyen bütüncül bir eğitim anlayışını ortaya koymaktadır.

2.2.5. Pedagojik Söylem Boyutunun Genel Değerlendirmesi

Araştırma bulguları, Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde pedagojik söylemin yalnızca bilgi aktarımına dayalı dar bir eğitim anlayışıyla sınırlı olmadığını göstermektedir. Şiirlerde eğitim; bireyin bilişsel gelişiminin yanı sıra ahlaki değerler kazanmasını, kültürel kimliğini güçlendirmesini ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmesini amaçlayan çok boyutlu bir süreç olarak yapılandırılmaktadır. Bu bağlamda Vahabzade'nin şiirlerinde oluşturulan ideal birey modeli; öğrenmeye açık, çalışkan, sorumluluk sahibi, kültürel değerlerine bağlı ve toplumsal yaşama katkı sağlayan birey özellikleri etrafında şekillenmektedir. Bernstein'ın (1990, 2000) Pedagojik Söylem Kuramı açısından değerlendirildiğinde bu yaklaşım, eğitimin yalnızca bilgi ve beceri kazandırma süreci olmadığını; aynı zamanda bireyin kimliğini, değerlerini ve toplumsal rolünü biçimlendiren kültürel bir yeniden üretim alanı olarak ele alındığını göstermektedir.

2.3. Bahtiyar Vahabzade'nin Eğitim Temalı Şiirlerinde Değerler Eğitimi Boyutu

Edebî metinler, estetik özelliklerinin yanı sıra bireyin değer dünyasının oluşumuna katkı sağlayan önemli kültürel araçlardır. Özellikle çocuk ve gençlere yönelik şiirler, değerleri doğrudan öğreten didaktik metinler olmaktan ziyade; duygu, imge ve semboller aracılığıyla sezdirerek aktaran metinlerdir. Bu yönüyle Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri,

bireyin yalnızca bilişsel gelişimini değil; ahlaki, toplumsal ve kültürel gelişimini de destekleyen değerler eğitimi açısından önemli bir içerik sunmaktadır.

İncelenen şiirlerde eğitim kavramının yalnızca bilgi edinme süreci olarak ele alınmadığı; öğretmen, okul, öğrenci, kitap ve ana dili ekseninde şekillenen çok sayıda değerın yeni kuşaklara aktarılmasının amaçlandığı görülmektedir. Şiirlerde belirlenen temel değerler Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Eğitim Temalı Şiirlerde Belirlenen Değerler ve İlişkili Unsurlar

Değer	İlişkili şiirler	Şiirlerdeki görünümü
Sevgi	<i>Ağ Saçlar, Müəllim, Ana Məktəb, Sənin İlk Müəlliminə</i>	Öğretmene, okula ve eğitime yönelik duygusal bağlılık
Saygı	<i>Sənin Müəllimin, Müəllim, Sənin İlk Müəlliminə</i>	Öğretmene ve eğitime duyulan saygı
Sorumluluk	<i>Məktəbli Qız, Qiymət, Çanta</i>	Öğrencinin görevlerini yerine getirmesi
Çalışkanlık	<i>Məktəbli Qız, Qiymət, Məktəb Yolu</i>	Başarının emek ve çabayla ilişkilendirilmesi
Bilgiye değer verme	<i>Kitab, Yazı Taxtası, Əlifba Kitabı</i>	Bilginin bireysel gelişimdeki önemi
Öğrenme sevgisi	<i>İlk Dərs, Yenidən Məktəbə, Əlifba Kitabı</i>	Okula ve öğrenmeye yönelik olumlu tutum
Yardımlaşma ve dayanışma	<i>Mənim Parta Yoldaşım, Yenidən Məktəbə</i>	Arkadaşlık, paylaşma ve birlikte öğrenme
Aidiyet	<i>Ana Məktəb, Məktəbdən Ayrılarda, Yenidən Məktəbə</i>	Okula ve eğitim ortamına bağlılık
Ana dile bağlılık	<i>Əlifba Kitabı, Səslər</i>	Dil bilincinin geliştirilmesi
Kültürel bilinç	<i>Babanın Adı, Əlifba Kitabı, Səslər</i>	Kültürel kimliğin korunması

Tablo 9 incelendiğinde Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde değerlerin birbirinden bağımsız biçimde değil, eğitimin ayrılmaz parçaları olarak ele alındığı görülmektedir. Şair, bilgi aktarımını merkeze almakla birlikte, bu bilginin sevgi, saygı, sorumluluk, çalışkanlık ve kültürel aidiyet gibi değerlerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece eğitim, yalnızca akademik başarıya ulaşmayı amaçlayan bir süreç değil; bireyin karakter gelişimini ve toplumsal kimliğini biçimlendiren çok yönlü bir eğitim süreci olarak yapılandırılmaktadır.

2.3.1. Eğitim ve Sevgi Temelli Değer Aktarımı

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde sevgi, eğitim sürecinin temel değerlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Şair, öğretmen ve okul ile öğrenci arasındaki ilişkiyi yalnızca bilgi aktarımı çerçevesinde değil; sevgi, güven ve aidiyet temelinde yapılandırmaktadır. Bu yönüyle eğitim, bireyin bilişsel gelişiminin yanı sıra duyuşsal gelişimini de destekleyen bir süreç olarak sunulmaktadır. Bu değer özellikle "*Ağ Saçlar*", "*Sənin*

Müəllimin", "Müəllim", "Ana Məktəb" ve "Məktəbdən Ayrılarda" şiirlerinde belirgin biçimde görülmektedir. "Məktəbdən Ayrılarda" şiirinde okulun anne ve baba ile özdeşleştirilmesi sevgi ve güven duygusunun eğitim kurumuyla ilişkilendirildiğini göstermektedir:

*"Sən anasan, sən atasın,
Öz borcunu verib artıq,
Atdın bizi həyata sən." (Məktəbdən Ayrılarda, s. 57)*

Bu dizelerde okul yalnızca bilgi verilen bir kurum olarak değil; öğrencisini sevgiyle yetiştiren ve yaşama hazırlayan bir aile ortamı olarak sunulmaktadır. Benzer biçimde *"Sənin Müəllimin"* şiirinde öğretmenin öğrencisi için gösterdiği özveri,

*"Hələ yanır çırağı
Sənin müəlliminin..." (Sənin Müəllimin, s. 79)*

dizeleriyle anlatılmaktadır. Öğretmenin öğrencisi için gece geç saatlere kadar çalışması, sevgi, fedakârlık ve meslekî adanmışlık değerlerini ön plana çıkarmaktadır. Bu yönüyle Vahabzade'nin şiirlerinde eğitim, sevgi temelli bir insan yetiştirme süreci olarak yapılandırılmaktadır.

2.3.2. Çalışkanlık ve Sorumluluk Değerlerinin İnşası

Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde çalışkanlık ve sorumluluk, öğrencinin başarısını belirleyen temel değerler olarak sunulmaktadır. Şair, başarıyı doğuştan kazanılan bir özellik olarak değil; emek, sabır ve bireysel sorumluluğun doğal sonucu olarak değerlendirmektedir.

Bu anlayış özellikle *"Qiyət", "Məktəbli Qız", "Çanta", "Məktəb Yolları" ve "İlk Dərs"* şiirlerinde görülmektedir. *"Məktəb Yolları"* şiirinde,

*"Hər gün bir yüksəliş, hər gün bir sınaq,
Hər dəfə bir pillə artırdım ancaq." (Məktəb Yolları, s. 33)*

dizeleriyle gelişimin sürekli emek gerektiren bir süreç olduğu vurgulanmaktadır. Benzer biçimde *"İlk Dərs"* şiirinde,

*"Pillələri aramla
Qalxır tək-tək yuxarı.
Həyatda da o belə
Yüksələcək yuxarı." (İlk Dərs, s. 39)*

dizeleri öğrencinin eğitim basamaklarını sabırla çıkması gerektiğini göstermektedir. Böylece şiirlerde çalışkanlık ve sorumluluk, bireyin yaşam başarısının temel şartları olarak sunulmaktadır.

2.3.3. Bilgi, Öğrenme ve Okuma Değerleri

Vahabzade'nin şiirlerinde bilgi, bireyin gelişimini sağlayan en önemli değerlerden biri olarak ele alınmaktadır. Kitap, alfabe ve yazı, yalnızca öğretim araçları değil; bireyin dünyayı anlamlandırmasını sağlayan temel kültürel unsurlar olarak yapılandırılmaktadır. Bu anlayış özellikle *"Kitab", "Əlifba Kitabı", "Yazı Taxtası", "Səslər" ve "Çanta"* şiirlerinde görülmektedir.

"Kitab" şiirinde,

"Kitab sənə müəllimdir..." (Kitab, s. 77)

dizesiyle kitap, bireyin yaşam boyu öğrenmesini sağlayan temel eğitim aracı olarak sunulmaktadır.

"Əlifba Kitabı" şiirinde ise,

"Cansız hərflərdən, işarələrdən

Bir çırağ yandırdın beynlərdə sən." (Əlifba Kitabı, s. 154)

dizeleri bilginin bireyin zihinsel gelişimini sağlayan aydınlatıcı gücünü ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiirlerde öğrenme, bireyin yaşamını dönüştüren temel bir değer olarak yapılandırılmaktadır.

2.3.4. Ana Dili ve Kültürel Aidiyet Değerleri

Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim anlayışında ana dili, yalnızca iletişim aracı değil; kültürel belleğin, millî kimliğin ve toplumsal sürekliliğin temel taşıyıcısıdır. Özellikle "Əlifba Kitabı", "Səslər" ve "Babanın Adı" şiirlerinde dil, bireyin kimlik inşasının merkezinde yer almaktadır.

"Əlifba kitabı" şiirinde,

"Körpə ürəklərdə cığırılar açdın,

Beynində dünyaya pəncərə açdın." (Əlifba Kitabı, s. 154)

dizeleri alfabe öğretiminin yalnızca okuma yazma becerisi kazandırmadığını; çocuğun dünyayı anlamlandırmasını ve kültürel kimliğini oluşturmalarını sağladığını göstermektedir. Bu yönüyle ana dili, Vahabzade'nin şiirlerinde hem pedagojik hem de kültürel bir değer olarak yapılandırılmaktadır.

2.3.5. Değerler Eğitimi Boyutunun Genel Değerlendirmesi

Araştırma bulguları, Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde değer aktarımının doğrudan öğüt verme yoluyla değil; öğretmen, okul, öğrenci, kitap ve ana dili etrafında oluşturulan edebî imgeler ve metaforik anlatımlar aracılığıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir. Şiirlerde oluşturulan ideal birey modeli; öğrenmeye açık, bilgiye değer veren, çalışkan, sorumluluk sahibi, öğretmenine ve okuluna saygı duyan, ana diline bağlı ve kültürel kimliğini koruyan birey özellikleri etrafında şekillenmektedir. Bu yönüyle Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri, yalnızca çocuklara yönelik estetik metinler değil; aynı zamanda belirli bir eğitim felsefesini, değer sistemini ve kültürel süreklilik anlayışını yeni kuşaklara aktaran pedagojik metinler olarak değerlendirilebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri kavramsal metaforlar, pedagojik söylem ve değerler eğitimi boyutları açısından incelenmiştir. Araştırma bulguları, şairin eğitimi yalnızca bilgi aktarımına dayalı bir süreç olarak ele almadığını; bireyin zihinsel, ahlaki, kültürel ve toplumsal gelişimini kapsayan bütüncül bir yaşam pratiği olarak yapılandırdığını göstermektedir. Şiirlerde eğitim; öğretmen, öğrenci, okul, kitap ve ana dili etrafında şekillenen metaforik yapılar aracılığıyla anlamlandırılmış; bu unsurlar aynı zamanda pedagojik söylemin ve değer aktarımının temel bileşenleri olarak işlev görmüştür.

Araştırmanın kavramsal metafor çözümlemesinden elde edilen bulgular, Vahabzade'nin eğitim olgusunu "yolculuk", "rehberlik", "gelişim", "aydınlanma" ve "kültürel aktarım" gibi kavramsal alanlar üzerinden yapılandırdığını ortaya koymuştur. Öğretmenin "rehber", "ışık", "deniz feneri" ve "bahçıvan"; okulun "anne", "baba" ve "yuva"; kitabın "öğretmen" ve "rehber"; öğrencinin ise "gelişen ve yol alan birey" olarak kavramsallaştırılması, şairin eğitimi yaşam boyu devam eden çok boyutlu bir gelişim süreci olarak gördüğünü göstermektedir.

Pedagojik söylem çözümlemesi ise şiirlerde eğitimin yalnızca öğretimsel işlevlerle sınırlandırılmadığını ortaya koymuştur. Bernstein'ın (1990, 2000) Pedagojik Söylem Kuramı doğrultusunda değerlendirildiğinde öğretmen, okul, kitap ve ana dili unsurlarının hem öğretim söylemini hem de bireyin toplumsallaşmasını sağlayan düzenleyici söylemi taşıdığı görülmüştür. Bu bağlamda şiirlerde oluşturulan eğitim anlayışı; bilgiyi aktaran bireyler yetiştirmenin ötesinde, kültürel kimliğini koruyan, sorumluluk sahibi ve toplumsal değerlere bağlı bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bütüncül bir eğitim yaklaşımını yansıtmaktadır.

Değerler eğitimi açısından elde edilen bulgular da bu yaklaşımı desteklemektedir. Şiirlerde sevgi, saygı, çalışkanlık, sorumluluk, bilgiye değer verme, öğrenme sevgisi, aidiyet, ana dile bağlılık ve kültürel bilinç gibi değerlerin doğrudan öğüt verme yoluyla değil; öğretmen, okul, kitap ve ana dili etrafında oluşturulan metaforik ve pedagojik yapılar aracılığıyla aktarıldığı belirlenmiştir. Böylece değerler, eğitimin ayrılmaz bir bileşeni olarak şiirin estetik yapısı içerisinde doğal biçimde sunulmaktadır.

Bahtiyar Vahabzade üzerine gerçekleştirilen önceki araştırmalar incelendiğinde çalışmaların büyük ölçüde şairin millî kimlik anlayışı, ana dili konusundaki hassasiyeti, kültürel değerleri ve toplumsal sorumluluk düşüncesi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Değer'in (2017) Vahabzade'nin edebî tenkitlerini ele aldığı çalışması ile Gündoğdu'nun (2011) publisistik eserlerine ilişkin değerlendirmeleri, şairin edebiyatı toplumsal gelişimin aracı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın bulguları da Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde eğitimin bireysel gelişimin yanı sıra kültürel ve toplumsal bir işlev üstlendiğini göstermesi bakımından söz konusu çalışmalarla örtüşmektedir.

Benzer biçimde Muradov (2011), Vahabzade'nin eserlerinde ana dili ile millî kimlik arasındaki güçlü ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu çalışmada ise ana dili yalnızca kültürel kimliğin göstergesi olarak değil, aynı zamanda pedagojik söylemin temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, önceki araştırmalardan farklılaşmaktadır.

Vahabzade'nin şiirlerinde değer aktarımını inceleyen Aksoy'un (2025) çalışması, Vahabzade'nin şiirlerinde sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, dürüstlük ve millî değerlere ilişkin zengin bir değer dünyasının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yılmaz ve Sis (2020), Bahtiyar Vahabzade'nin *Tanrı Türk'ü Korusun* şiirini millî değerler bağlamında değerlendirerek söz konusu şiirde millî kimlik ve ortak kültürel değerlerin belirgin biçimde işlendiğini ortaya koymuştur. Mevcut araştırma da benzer sonuçlara ulaşmakla birlikte, bu değerlerin hangi eğitim unsurları aracılığıyla ve hangi pedagojik söylem içerisinde aktarıldığını ortaya koyması bakımından literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Bu araştırmanın en önemli katkısı, Bahtiyar Vahabzade'nin eğitim anlayışını kavramsal metafor kuramı, pedagojik söylem kuramı ve değerler eğitimi ekseninde bütüncül bir yaklaşımla inceleyen sınırlı sayıda çalışmalardan biri olmasıdır. Bu yönüyle çalışma, Vahabzade'nin eğitim temalı şiirlerinde yer alan eğitim anlayışını yalnızca tematik açıdan değil; bilişsel, söylemsel ve eğitsel boyutlarıyla birlikte değerlendirmekte ve ilgili literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Bununla birlikte araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma, eğitim temalı olduğu belirlenen yirmi iki şiirle sınırlandırılmış ve nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Bu nedenle öğretmen, öğrenci veya okur görüşlerine dayalı uygulamalı verilere yer verilmemiştir. Dolayısıyla araştırma bulguları, yalnızca incelenen şiirler kapsamında değerlendirilmelidir. Gelecek araştırmalarda

Vahabzade'nin farklı türlerdeki eserlerinin de benzer kuramsal yaklaşımlarla incelenmesi ve uygulamalı araştırmalarla desteklenmesi, şairin eğitim anlayışının daha kapsamlı biçimde ortaya konulmasına katkı sağlayabilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Bahtiyar Vahabzade'nin yalnızca şiirleri değil; tiyatro eserleri, denemeleri ve publisistik yazıları da eğitim anlayışı açısından incelenebilir.
2. Vahabzade'nin eserlerinde öğretmen, okul, öğrenci ve ana dili kavramları; eleştirel söylem analizi, göstergebilim, anlatı çözümlemesi gibi farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde yeniden değerlendirilebilir.
3. Türk dünyası çocuk edebiyatında eğitim anlayışını konu alan karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak Azerbaycan, Türkiye ve diğer Türk topluluklarının eğitim temalı eserleri ortak kültürel değerler açısından incelenebilir.
4. Vahabzade'nin eğitim temalı şiirleri, Türkçe eğitimi derslerinde okuma kültürü, değerler eğitimi ve kültürel aktarım amaçlı öğretim materyali olarak kullanılabilir; bu şiirlere dayalı etkinlik örnekleri geliştirilebilir.
5. Öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı metinlerindeki pedagojik söylem, kavramsal metafor ve değer aktarımını fark etmelerine yönelik uygulamalı eğitim programları hazırlanabilir.
6. Çocuk edebiyatı araştırmalarında eserler yalnızca konu ve tema bakımından değil; taşıdıkları eğitim felsefesi, pedagojik söylem, değer sistemi ve kültürel aktarım işlevi bakımından da bütüncül biçimde değerlendirilmelidir.
7. Gelecek araştırmalarda Vahabzade'nin şiirlerinin farklı yaş gruplarındaki öğrenciler üzerindeki etkisi deneysel veya karma yöntem desenleriyle incelenerek bu metinlerin değerler eğitimi ve okuma kültürü üzerindeki katkıları uygulamalı olarak ortaya konulabilir.

Kaynaklar

- Adıgüzel, S. (2011). Bahtiyar Vahabzade'nin şiirinde millet, vatan ve dil. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 31.
- Aksoy, A. (2025). Bahtiyar Vahabzade'nin "Ürekdedir Sözün Kökü" adlı şiir kitabının değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Türkoloji*, 124, 97-126.
- Bernstein, B. (1990). *The structuring of pedagogic discourse*. London: Routledge.
- Bernstein, B. (2000). *Pedagogy, symbolic control and identity: Theory, Research, Critique*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, 29(4), 431–444. <https://doi.org/10.15700/saje.v29n4a287>
- Değer, M. (2017). Bahtiyar Vahabzade'nin 1980'li yıllarda yazdığı edebî tenkitler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (44), 95-106.
- Gahramanov, S. (2025). Bahtiyar Vahabzade şiirinde azerbaycan düşüncesi. *YAZIT Journal of Cultural Sciences*. <https://doi.org/10.59902/yazit.1626164>
- Gündoğdu, B. (2011). Bahtiyar Vahabzade'nin publisistikası. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 31, 87–94

- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169–202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Kanter, M. F. (2010). *Bahtiyar Vahabzade'de dil ve kimlik bilinci*. Erdem, 57, 115–121.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- Muradov, N. (2011). Türk dünyasının millî-manevi değerleri ve Bahtiyar Vahabzade. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 31, 101–129
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459–496.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 25, pp. 1–65). Academic Press.
- Vahabzade, B. (2008). *Eserleri: I. cilt (1949-1959)*. Bakı: Elm.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 52(1), 37–46. <https://doi.org/10.1080/00131910097397>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, G., & Sis, N. (2020). Tanrı Türk'ü korusun ve Türklüğün ilahisi şiirlerinin millî değerler açısından karşılaştırılması. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1–10. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.48309>

Extended Abstract

Literary texts are not only aesthetic products but also important cultural instruments that transmit societies' educational philosophies, value systems, and collective memory. Among literary genres, poetry occupies a distinctive position because its metaphorical and symbolic language enables abstract concepts to be understood through concrete human experiences. Consequently, poems offer valuable opportunities for examining how concepts such as education, knowledge, learning, and values are cognitively and culturally constructed.

Bahtiyar Vahabzade, one of the leading representatives of twentieth-century Azerbaijani literature, devoted considerable attention to education, language, national identity, teachers, schools, and the cultivation of future generations. In his poems, educational concepts are presented not merely as thematic elements but as symbolic structures reflecting his philosophy of education and his understanding of individual and social development. Although previous studies have mainly focused on Vahabzade's literary criticism, national identity, mother tongue, cultural values, and patriotic discourse, little attention has been paid to the conceptual organization of education in his poems or to the pedagogical meanings embedded in his poetic language.

Therefore, this study aims to examine the educational-themed poems of Bahtiyar Vahabzade by integrating Conceptual Metaphor Theory, Bernstein's Theory of Pedagogic Discourse, and the Values Education approach. By combining these complementary theoretical perspectives, the study seeks to reveal how educational concepts are metaphorically constructed, how pedagogical discourse is established, and how educational values are transmitted through poetic language.

The study is grounded in three complementary theoretical perspectives. The first is Conceptual Metaphor Theory developed by Lakoff and Johnson (1980), which argues that abstract concepts are understood through more concrete experiential domains. Within this framework, educational concepts appearing in the poems were examined in terms of source and target domains to reveal the cognitive structures underlying Vahabzade's educational thought. The second framework is Bernstein's Theory of Pedagogic Discourse (1990, 2000), which conceptualizes education as a discourse that not only transmits knowledge but also reproduces social values, identities, and cultural norms. This perspective made it possible to analyze how teachers, students, schools, books, and language are positioned within the educational discourse of the poems. Finally, the Values Education approach was employed to identify the educational, moral, and cultural values embedded in the poems and to explain how these values are conveyed through literary language.

The study was designed as qualitative research employing document analysis. The research material consisted of twenty-two education-themed poems selected from the first volume of *Bahtiyar Vahabzade's Works (1949–1959)* published by Elm Publishing House in 2008. Criterion sampling was adopted, and only poems directly or indirectly addressing educational concepts such as school, teacher, student, learning, books, knowledge, language, responsibility, and cultural transmission were included. The analysis was conducted in three successive stages. First, conceptual metaphors related to education were identified and classified. Second, the pedagogical discourse constructed through these metaphors was analyzed. Finally, the educational values reflected in the poems were examined, enabling the educational philosophy represented in Vahabzade's poetry to be interpreted from cognitive, pedagogical, and value-oriented perspectives.

The analysis demonstrated that Vahabzade does not conceptualize education as a single-dimensional phenomenon. Instead, education is represented through a network of conceptual metaphors that collectively reflect a comprehensive philosophy of education. Although numerous metaphorical expressions were identified, they were grouped into five major conceptual categories according to their shared cognitive structures.

The first and most comprehensive conceptual metaphor is “Education is a Journey.” Educational development is portrayed as a lifelong process characterized by movement, progress, and continuous self-improvement. Images such as roads, paths, first steps, and journeys symbolize not only academic learning but also personal maturation and lifelong development. Within this conceptualization, education is viewed as an ongoing process through which individuals gradually construct their identities and prepare for future social responsibilities.

The second conceptual category presents the teacher as a guide and cultivator. Teachers are metaphorically represented as guides, lights, lighthouses, and gardeners who illuminate students' intellectual paths while nurturing their moral and personal development. These

metaphors indicate that the teacher's role extends far beyond the transmission of knowledge. Rather, teachers are portrayed as educational leaders who inspire, support, and shape future generations by combining intellectual guidance with ethical responsibility.

The third conceptual metaphor defines the school as a protective and transformative educational environment. Rather than functioning merely as a physical institution where formal instruction takes place, the school is portrayed as a home, a secure environment, and a social space in which children develop emotionally, socially, and culturally. The poems emphasize that school provides not only academic knowledge but also a sense of belonging, security, and cultural continuity.

Another important finding concerns books and knowledge as the principal carriers of education. Books are metaphorically presented as guides, teachers, and lifelong companions that accompany individuals throughout their educational journey. Likewise, knowledge is associated with light, symbolizing intellectual enlightenment and the acquisition of consciousness. Reading, writing, language, and literacy are therefore represented as indispensable components of both personal development and cultural transmission.

Finally, students are portrayed as developing, responsible, and social individuals. Rather than passive recipients of information, students actively participate in the educational process through learning, effort, cooperation, and social interaction. Responsibility, diligence, perseverance, and friendship emerge as essential characteristics of the ideal learner. Accordingly, education is represented not as the accumulation of knowledge but as a dynamic process of intellectual, moral, and social development.

Taken together, these findings indicate that Vahabzade's educational philosophy integrates cognitive development, moral education, cultural identity, and social responsibility within a coherent metaphorical framework. His poems construct education as a multidimensional process that contributes simultaneously to individual growth and the continuity of cultural and social values.

The findings of this study are largely consistent with previous research emphasizing Bahtiyar Vahabzade's concern for national identity, cultural values, the mother tongue, and social responsibility. Studies by Değer (2017) and Gündoğdu (2011) have demonstrated that Vahabzade regarded literature not merely as an aesthetic activity but also as a means of social development and cultural education. The present study supports these conclusions by showing that education in Vahabzade's poems is represented as a multidimensional process that integrates intellectual growth with cultural continuity and social responsibility.

Similarly, Muradov (2011) emphasized the close relationship between the mother tongue and national identity in Vahabzade's literary works. The present research extends this perspective by demonstrating that the mother tongue functions not only as a marker of cultural identity but also as one of the fundamental components of pedagogical discourse. Language is represented as an educational instrument through which knowledge, values, and cultural memory are transmitted across generations.

The findings also correspond with studies focusing on values education in Vahabzade's poetry. Aksoy (2025) identified values such as love, responsibility, diligence, patriotism, and honesty in the poet's works, while Yılmaz and Sis (2020) highlighted the importance of national identity and shared cultural values in the poem *Tanrı Türk'ü Korusun*. The present study reached similar conclusions; however, it differs from previous research by explaining how these

values are transmitted through educational components such as teachers, schools, books, students, and the mother tongue within a coherent pedagogical discourse.

The principal contribution of this study lies in its integrated analytical framework. Rather than examining educational themes only at the thematic level, the study combines Conceptual Metaphor Theory, Bernstein's Theory of Pedagogic Discourse, and the Values Education approach to provide a multidimensional interpretation of Vahabzade's educational philosophy. This integrated perspective makes it possible to explain not only what educational concepts appear in the poems but also how they are cognitively structured, pedagogically organized, and value-oriented.

The study is limited to twenty-two education-themed poems selected from the first volume of Vahabzade's collected works and is based solely on qualitative document analysis. Therefore, the findings should be interpreted within the scope of the analyzed texts. Future studies may examine other literary genres produced by Vahabzade, employ different theoretical perspectives, or incorporate empirical data obtained from teachers, students, or readers in order to provide a more comprehensive understanding of his educational philosophy.

In conclusion, Vahabzade's education-themed poems present education as a multidimensional educational perspective that integrates individual development with cultural and social continuity. Through metaphorical structures, pedagogical discourse, and values education, his poetry constructs an educational philosophy in which knowledge, morality, language, culture, and social responsibility are inseparable components of lifelong human development.

